

Lärande och samhälle

Skolutveckling och ledarskap

Självständigt arbete

30 högskolepoäng, avancerad nivå

Konsten att främja närvaro och förebygga och åtgärda problematisk frånvaro

*The art of promoting attendance and preventing and
remedying problematic absence*

Åsa Schmähl Bolmvall

Masterexamen i pedagogik, 120 hp

Slutseminarium: 2020 - 01 - 14

Examinator: Camilla Löf

Handledare: Mats Lundström

ABSTRACT

The work in primary school, including promoting attendance, preventing absence and remedying problematic absence is formulated in laws and decrees, the regulatory documents of primary school as well as “policydocuments” on a municipaly level and the individual schools documents in form off action plans and routines. It is a very important work, but what is formulated does not always correspond to what is implemented.

The purpose of the study is to analyze how the principal and the Student Health Team in grade 7-9 of primary school works with promoting all students attendance, preventing absence and remedying problematic absence. Two questions have been used.

- The first question is about what the principal and the Student Health Team do in the concrete work with promoting all students attendance, preventing absence and remedying problematic absence.
- The second question it is about what the principal and the Student Health Team do in the work with promoting attendance, preventing absence and remedying problematic absence, in accordance with the action documents such as plans and routines of the individual schools and the municipality.

Previous research shows that it is mainly absence in relation to individual-related and social-related problems that is highlighted. Research on promoting attendance and what that work looks like in everyday school activities is not made visible to the same extent (Gren Landell, 2018).

The theoretical starting point of the study is social constructionism. The social constructionism is also the starting point for the discourse theoretical approach and the discourse analysis. Three predetermined discourses have been used in the study and it is *promoting attendance, preventing absence and remedying problematic absence*. The three predetermined discourses are defined in relation to the school's governing documents. The discourses stand in proportion to the responsibility and authority of the two sub-discourses, *responsibility and power* and *talks and meetings, a collaboration*. The theoretical starting point, which includes the three perspectives of special education: the category perspective, the quandary perspective, and the relational perspective has also been used.

The chosen method is semistructured qualitative interwievs and anlysis of the schools documents in the form of action plan and routines. The results that are reported are based

on seven interviews with principals, and seven groupinterviews with representatives from the Student Health Team, along with eight differently documents.

The most important results to emerge is that there is a difference between what the principals and the representatives of the Student Health Teams strives to accomplish, what they claim to be doing and what they actually are doing in the concrete school work. That means that the constructed thoughts, words and deeds do not correspond. The study shows that it is the work with promoting attendance that is desirable and that it visualizes a desirable reality. Meanwhile the study shows that it is the concrete work with preventing absence and remedying problematic absence that is given the most attention in school. The responsibility and authority of the two sub-discourses along with dialogue and meetings and a cooperative work stands in proportion to the overall discourses. It is surprising that what the principals and representatives construct largely corresponds with what the texts in the documents construct. There is a desire to work promotionally from the relational perspective, simultaneously, it is the preventional work in accordance with the categorical perspective that is given the most attention.

Keywords: promoting attendance, preventing absence and remedying problematic absence

Nyckelord: elevhälsa, elevhälsoteam, förebygga frånvaro, främja närvaro, skolplikt grundskola och åtgärda problematisk frånvaro

INNEHÅLL

1. INLEDNING	1
2. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	3
2.1 Syfte	3
2.2 Frågeställningar	3
3. BAKGRUND	4
3.1 Skolplikt och närvaroplikt	4
3.2 Ord och begrepp	5
3.3 Dokument och dokumentation	7
3.4 Rektor och elevhälsoteam, ett gemensamt ansvar och arbete	7
4. TIDIGARE FORSKNING	10
4.1 En god skol - och lärmiljö	10
4.2 Närvarofrämjande arbete för alla	11
4.3 Riskfaktorer för skolfrånvaro	12
4.3.1 Individuella frånvarofaktorer	13
4.3.2 Social frånvarofaktorer	13
4.3.3 Skolrelaterade frånvarofaktorer	14
4.4 Att åtgärda problematisk frånvaro	14
4.5 Sammanfattning	16
5. TEORETISK ANSATS	17
5.1 Socialkonstruktivistisk teori	17
5.1.1 Kommunikation	18
5.2 Diskursteoretisk ansats och diskursanalys	18
5.2.1 Begreppen diskusteori och diskursanalys	19
5.2.2 Maktperspektiv	20
5.3 Specialpedagogiska perspektiv	21
5.3.1 Kategoriskt perspektiv	21
5.3.2 Relationellt perspektiv	22
5.3.3 Dilemmaperspektiv	22
5.4 Teorier, ett tankeverktyg	22

6. METOD OCH GENOMFÖRANDE	24
6.1 Metodologiska överväganden	24
6.2 Kvalitativa intervjuer	25
6.3 Dokumentanalys	27
6.4 Urval	27
6.5 Insamling av empiri	28
6.6 Tillförlitlighet, trovärdighet och översiktsbarhet	29
6.7 Etiska överväganden	31
6.8 Bearbetning och analys av insamlad data	32
6.9 Presentation av skolorna som deltagit i studien	34
7. RESULTAT	36
7.1 Främja närvaro, att skapa en skola för alla	37
7.1.1 Konkret arbete med att främja närvaro	38
7.1.2 Arbetet med att främja närvaro, enligt handlingsplan och rutiner ...	39
7.1.3 Specialpedagogiska perspektiv, skolan som en främjande skyddsfaktor	40
7.2 Riskfaktorer och rutiner i arbetet med att förebygga frånvaro	43
7.2.1 Konkret arbete med att förebygga frånvaro	44
7.2.2 Att skyndsamt kartlägga och förebygga fortsatt frånvaro	46
7.2.3 Samtal och tillsammansarbete	47
7.2.4 Rutiner och handlingsplan i förhållande till att förebygga frånvaro..	48
7.2.5 Ansvar i arbetet med att förebygga frånvaro	49
7.3 Åtgärda problematisk frånvaro	51
7.3.1 Närvaroplikt och skolfrånvaro	51
7.3.2 Rutiner och handlingsplan i arbetet med att åtgärda frånvaro	54
8. DISKUSSION	59
8.1 Metoddiskussion	59
8.1.1 Kvalitativa intervjuer och dokumentanalys	59
8.1.2 Urval och insamling av empiri	61
8.1.3 Tillförlitlighet, trovärdighet och etiska överväganden	63
8.1.4 Tankar om bearbetning och analys	64
8.2 Resultatdiskussion	65

8.3 Slutsats	72
8.4 Framtida forskning	73
9. REFERENSER	74
Bilaga 1	78
Bilaga 2	79

1. INLEDNING

Vårterminen 2019 lämnade nästan 18 000 elever i åk 9, grundskolan utan behörighet för fortsatta studier på ett nationellt gymnasieprogram (Skolverket, 2019). Omfattande problematisk skolfrånvaro är en av anledningarna till att elever lämnar grundskolan utan behörighet för fortsatta studier. Skolfrånvaro leder dels till svårigheter i elevens kunskapsutveckling och lärande dels till lidande, utanförskap och begränsade möjligheter till framtida arbete och delaktighet i samhället (Skolinspektionen, 2016a; 2016b; Skolverket, 2012; 2010). Svenska tonåringar mår allt sämre, och den ohälsan påverkar i sin tur elevernas studieresultat, skolnärvaro och skolfrånvaro (Folkhälsomyndigheten, 2018).

Hälsa, välmående, närvaro och frånvaro är något som diskuteras i olika forum. Ämnet är aktuellt och samtidigt något som berör. Av intresse och med tanke på studiens syfte och problemområde har jag under, 2019 följt SVT Nyheters rapportering om närvaro och frånvaro. Rubriker berättar: *“Föräldrar kan tvingas betala dyrt för skolfrånvaro”*, *“Det kändes som om jag skulle kräkas sextio gånger om dagen”*, *“Skolans succémetod - har drastiskt sänkt elevfrånvaron”*, *“Lättare för ‘hemmasittare’ i Alvesta att få hjälp”*, *“Forskare: Ett allvarligt samhällsproblem”* och *“Så hjälper du ditt barn som inte vill gå till skolan”*. Både rubrikerna och innehållet har skapat debatt på olika nivåer om vad eller vem som är problemet och vem eller vilka som brister i ansvar.

I arbetet som speciallärare och specialpedagog möter jag tillsammans med rektor och kollegorna i skolans elevhälsoteam ungdomar som av olika anledningar väljer att inte gå till skolan. Det är en stor utmaning att tillsammans med eleven och vårdnadshavare möjliggöra utveckling i respektive ämne men också på ett personligt och socialt plan. Rektor och elevhälsoteam ska främst arbeta främjande och förebyggande och när så behövs åtgärdande. Dilemmat är att elevhälsoteamet kommer in först när frånvaron är på väg att bli problematisk frånvaro. I arbetet med att åtgärda frånvaro är det främst eleven som ses som problembärare. Det tyder på att det är ett kategoriskt specialpedagogiskt perspektiv som används inom grundskolan för att åtgärda problematisk frånvaro.

I styrdokument, lagar och förordningar poängteras och exemplifieras goda förutsättningar för arbetet med att främja hälsa, välbefinnande och närvaro samt elevens möjligheter att lyckas i skolarbetet. I en hälsosam lärmiljö får eleverna trygghet, studiero och stimulans. Alla vuxna, på skolan har ett gemensamt ansvar för att skapa goda

relationer tillsammans med elever och vårdnadshavare (Folkhälsomyndigheten, 2018; Skollagen, 2010:800; Skolverket, 2011; 2012).

Forskningsområdet kring närvaro och frånvaro inom skolan är främst individrelaterat och utgår från psykologiska och medicinska perspektiv (Ek, 2018; Gren Landell, 2018). Det gör att till exempel pedagogiska och specialpedagogiska perspektiv i förhållande till grundskoleelevers närvaro och frånvaro ej problematiseras i samma utsträckning. Det är intressant och förvånande eftersom skolan har till uppgift att arbeta för, både ett livslång lärande, hälsa och välmående. För att skolan ska lyckas med det behöver eleven vara på plats och närvarande. Närvaro och frånvaro pågår i ett socialt samspel mellan elev, vårdnadshavare, rektor, elevhälsoteam och lärare. Ambitionen med studien är att synliggöra och analysera och på så sätt bidra med kunskap om hur rektorer och representanter från elevhälsoteamet beskriver det viktiga konkreta arbetet med att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro. Det handlar också om att jämföra hur skolornas formulerade handlingsplaner och rutiner i arbetet med att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro realiseras.

2. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Arbetet med att främja närvaro, förebygga frånvaro samt utreda och åtgärda problematisk frånvaro finns formulerat i lagar och förordningar, grundskolans styrdokument, "policydokument" på kommunal nivå samt respektive skolors dokument. Samtidigt infinner sig frågan hur arbetet med att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro tolkas och realiserar ute i grundskolan tillsammans med rektorer, elevhälsoteam, lärare, elever och vårdnadshavare.

2.1 Syfte

Studiens syfte är att analysera hur rektor och elevhälsoteam i grundskolans årskurs 7–9 arbetar för att främja alla elevers närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro.

2.2 Frågeställningar

Följande frågor utgör utgångspunkten för studien:

1. Vad gör rektor och representanter från skolans elevhälsoteam konkret i arbetet med att främja närvaro, förebygga och uppmärksamma frånvaro samt åtgärda problematisk frånvaro?
2. Vad gör rektor och elevhälsoteam i arbetet med att främja närvaro, förebygga och uppmärksamma frånvaro samt åtgärda problematisk frånvaro, enligt kommunens och respektive skolors handlingsplaner och dokument för rutiner?

3. BAKGRUND

Inledningsvis presenteras vad lagar och förordningar samt styrdokument säger om skolans uppdrag och arbete med att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk skolfrånvaro. Därefter definieras ord och begrepp inom ämnesområdet. Avslutningsvis ges en kortfattad beskrivning av vad rektor och elevhälsoteamets representanter ska göra och ansvara för.

3.1 Skolplikt och närvaroplikt

Enligt Skollagen (2010:800) omfattas alla barn som är bosatta i Sverige av den allmänna skolplikten och den lagstadgade rätten till kostnadsfri utbildning i allmän skola. Skolplikten innebär även en närvaroplikt med skyldighet att delta i den anordnade utbildningen. Kommunen, som huvudman ansvarar för att skolverksamheten och undervisningen anpassas så att alla elever vill och kan delta utifrån sina unika förutsättningar. Eleven har rätt till extra anpassningar och särskilt stöd för att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås. Det är alltid barnets bästa, som ska genomsyra skolans verksamhet (Skollagen, 2010:800; Skolverket, 2011; 2012).

I varje kommun ska det finnas rutiner för skolpliktsbevakning. Ansvarig nämnd och förvaltning inom utbildning och lärande, ska ge rektor stöd i det systematiska arbetet med att främja närvaro, förebygga frånvaro, tidigt uppmärksamma, utreda och åtgärda problematisk frånvaro, i sin skolverksamhet. I Skollagen (2010:800) står det:

“Om en elev har upprepad eller längre frånvaro från den verksamhet som avses (...) ska rektorn, oavsett om det är frågan om giltig eller ogiltig frånvaro, se till att frånvaron skyndsamt utreds om det inte är obehövligt. Utredningen ska genomföras i samråd med eleven, elevens vårdnadshavare samt med elevhälsan. Om förutsättningar för en utredning om särskilt stöd (...) är uppfyllt ska även en sådan utredning inledas. (...)” (§ 19 a, 7 kap.).

I den senaste lydelsen, Skollagen (2018:608) tydliggörs rektors ansvar ytterligare. Det är rektor som skyndsamt ska se till att skolan samlar in underlag för att förstå varför en elev har skolfrånvaro. Vidare poängteras att både elev och vårdnadshavare ska få komma till tals, för att ge sin syn på de extra anpassningar, det stöd och de åtgärder som skolan har erbjudit och satt in (Skollagen, 2010:800; 2018:608).

Vårdnadshavare har också ett ansvar. Det innebär att det är vårdnadshavare som ska se till att det skolpliktiga barnet fullgör sin skolplikt. Vårdnadshavare, ska samma dag deras barn uteblivit från skolarbetet, få information om ogiltig frånvaro. Den ogiltiga

frånvaron ska noteras i elevens terminsbetyg. När vårdnadshavare inte fullgör sina skyldigheter och eleven inte fullgör sin närvaroplikt har kommunen möjlighet att vidta vitesförelägganden, (Skollagen, 2010:800; Skolverket, 2011; 2012; Sveriges kommuner och landsting, 2013).

3.2 Ord och begrepp

Främja, förebygga och åtgärda är begrepp som återkommer och används i flera olika sammanhang. Inom skolan relateras begreppet främja till ett kontinuerligt arbete som riktar sig till alla elever. Konkret handlar det om att stärka alla elevers fysiska, psykiska och sociala välbefinnande och i arbetet tillvarata det sunda och friska. Arbetet genomförs på skolan utan förekommen anledning (Socialstyrelsen & Skolverket, 2016).

Att förebygga handlar om att riskfaktorer eller riskområden, som kan leda till ohälsa och svårigheter att nå utbildningens mål, har samlats in och synliggjorts. Exempel på riskområden är att elever upplever stress, otrygghet, studieoro, kränkande behandling eller diskriminering (Socialstyrelsen & Skolverket, 2016; Skolinspektionen, 2015).

Begreppet åtgärda handlar om att hantera uppkomna problem, händelser och svårigheter på individ-, grupp- och skolnivå. Åtgärder sätts in för att komma till rätta med problemet. Exempel på åtgärder inom skolan är dels det arbete som sker inom ramen för särskilt stöd och åtgärdsprogram dels de insatser som sätts in vid riskbeteenden, konflikthantering och kränkande behandling (Socialstyrelsen & Skolverket, 2016).

Begreppen främja, förebygga och åtgärda sammankopplas i sin tur med andra ord och begrepp. En återkommande definition av begreppet främja närvaro är skolans arbete med att utforma goda, lugna och trygga lärmiljöer, där undervisningen är anpassad efter den enskilda elevens behov. SOU (2016:94) och Skolverket (2010;2012) redogör för, att en god lärmiljö kännetecknas av en motiverande undervisning, där rättigheter och skyldigheter synliggörs och där verkligt inflytande och delaktighet för eleverna möjliggörs. I grundskolans verksamhet behövs ett gemensamt förhållningssätt kring bemötande och hur skolan arbetar mot diskriminering och kränkande behandling (SOU, 2016:94, Skolverket, 2010; 2012).

Vidare definieras begreppen närvaro och skolplikt på följande sätt:

- **Närvaro** är när eleven är på plats på skolan och deltar. Till de olika lektionerna har eleven med sig det material som behövs (Skolverket, 2012).

- **Skolplikt** är en lagstadgad skyldighet för barn och ungdomar som är bosatta i Sverige. De ska delta i den verksamhet som den obligatoriska grundskolan anordnar. Skolplikt är samtidigt en rättighet, där alla barn och ungdomar har rätt till kostnadsfri grundläggande utbildning i allmän skola (Skolverket, 2012).

Skolinspektionen (2015; 2016 a; 2016 b) betonar att det finns flera orsaker till att en elev stannar hemma från skolan. Därmed är det viktigt att systematiskt kartlägga vad det finns för hinder eller riskområden i lärmiljöerna. Exempel på riskfaktorer, på grupp- och skolnivå, är att det kan finnas problem i mötet mellan elever, mellan elever och skolpersonal, socialt utanförskap, bristfällig undervisning i ett visst ämne, avsaknad av extra anpassningar och särskilt stöd, otillfredsställande lärmiljö och att eleven upplever att hen inte lär sig meningsfulla saker, låg grad av lärarkontakter, håltimmar, lärarbyten samt en otydlig ansvarsfördelning mellan skolpersonalen och skolans olika professioner. När frånvaro har synliggjorts ska åtgärder tidigt sättas in. Avgörande, för att elevens återgång till skolan ska fungera, är bemötande från skolpersonalen (Skolinspektionen, 2015; 2016 a; 2016 b).

Det finns olika ord och begrepp som beskriver frånvaro till exempel giltig frånvaro, ogiltig frånvaro, skolk, skolvägran, hemmasittare och problematisk skolfrånvaro. Egentligen beskriver begreppen samma problem, att barn och unga inte kommer till skolan. Gren Landell (2018) påvisar att det är viktigt att ord och begrepp definieras i ett sammanhang. Ord och begrepp om frånvaro definieras och förklaras på följande sätt:

- **Frånvaro** betyder att eleven ej är på plats i skolan och på lektionerna. Frånvaro delas upp i olika former, men det behövs en medvetenhet om att all frånvaro påverkar elevens lärande och utveckling negativt.
(Skolinspektionen, 2016 a; 2016 b)
- **Giltig frånvaro** är till exempel beviljad ledighet, befrielse från undervisning eller frånvaro på grund av sjukdom. Begreppet giltig frånvaro är också sammankopplat med begreppet **anmäld frånvaro** (Skolverket, 2012).
- **Ogiltig frånvaro** är till exempel när eleven skolkar eller avviker från lektioner. **Skolk** relateras till att det är ett normbrytande beteende där vårdnadshavare inte alltid har kännedom att barnet ej är i skolan. Ogiltig frånvaro är ett laddat begrepp och det används fortfarande, men tanken är att det ska bytas ut till det mindre värderande begreppen, till exempel **ej anmäld frånvaro** (Skolinspektionen, 2016 a; 2016 b).

- **Ströfrånvaro** är enligt Skolinspektionen (2016 a; 2016 b) upprepad frånvaro på mellan 5 - 20 procent under minst två månader.
- **Sammanhängande problematisk frånvaro** definierar Skolinspektionen (2016 a; 2016 b) som total frånvaro under minst en månad. Problematisk frånvaro påverkar eleven negativt här och nu, men även på lång sikt.

I resultatdelen återkommer och används ovan nämnda begrepp, dock finns det en strävan efter att i så stor utsträckning som möjligt använda begreppen närvaro, frånvaro, problematisk frånvaro samt anmäld frånvaro och ej anmäld frånvaro.

3.3 Dokument och dokumentation

Såväl Skolverket (2012) som Skolinspektionen (2016 a; 2016 b) poängterar hur viktigt det är att grundskolan dokumenterar sitt främjande, förebyggande och åtgärdande arbete. Det ska finnas dokument som dels beskriver arbetet med att främja närvaro dels rutiner som tydliggör ett systematiskt arbete för att tidigt upptäcka frånvaro och sätta in konkreta åtgärder, vilka prövas, följs upp, utvärderas och analyseras. I rutinerna ska det finnas en tydlig ansvarsfördelning. Vidare betonas att, om insatta åtgärder inte leder till ökad närvaro ska andra åtgärder prövas och dokumenteras (Skolverket, 2012; Skolinspektionen, 2016 a; 2016 b).

På flera skolor saknas beskrivningar av elevhälsoteamets roll och ansvar i det närvarofrämjande arbetet och det förebyggande frånvaroarbetet. Elevhälsoteamen behöver finnas mer ute i skolverksamheten. Skolverket (2012) och Skolinspektionen (2016 a; 2016 b) låter förstå att gemensamt för arbetet med att främja närvaro och förebygga frånvaro, är att verka för goda relationer, samsyn och samarbete.

3.4 Rektor och elevhälsoteam, ett gemensamt ansvar och arbete

På varje skola ska det finnas tillgång till elevhälsoteam med medicinsk, psykologisk, psykosocial och specialpedagogisk kompetens. Elevhälsoteam har till uppgift att i utbildningen skapa förutsättningar för främjande och utvecklande lärmiljöer. Parallellt pågår elevhälsoteamets förebyggande och åtgärdande arbete, där syftet är att överbrygga hinder och svårigheter. Elevhälsoteamet ska även stimulera, handleda och ge stöd till såväl skolledning som lärare och elever samt verka för att undervisningen anpassas i förhållande till varje elevs förutsättningar och behov. Det är således ett hälsofrämjande friskhetsperspektiv och förhållningssätt som ska vara utgångspunkten för elevhälsoteamets arbete. (Skollagen, 2010:800; Skolinspektionen, 2015).

Det är rektor som, enligt Skolverket (2010; 2012) har det övergripande ansvaret för arbetet med att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro. Rektor är också ansvarig för att tillvarata elevhälsoteamets kompetenser i ett tidigt skede för att ge lärarna stöd i arbetet med att ge alla elever den ledning och den stimulans som de behöver i lärandet samt i arbetet för att undanröja hinder som uppkommer i lärmiljöerna. På varje skola ansvarar rektor för att det finns väl kända och fungerande rutiner i arbetet med att främja närvaro, förebygga och åtgärda frånvaro (Skolverket, 2010; 2012).

Elevhälsoteamets **medicinska insatser** utgår från ett basprogram vad det gäller hälsokontroller och vaccinationer. Skolsköterskan är den i elevhälsoteamet som träffar alla elever, från förskoleklass till årskurs nio. Under högstadietiden träffar skolsköterskan eleverna utan vårdnadshavare. Syftet med alla hälsobesök är att synliggöra det friska och föra samtal om hälsosamma levnadsvanor men det handlar även om att tidigt identifiera ohälsa, eventuella problem eller symtom hos eleven, vilka skulle kunna betyda att eleven tidigt behöver stöd och hjälp. Skolsköterskan har en betydelsefull roll som samordnare mellan vårdnadshavare, rektor, skolans personal och externa myndigheter (Socialstyrelsen & Skolverket, 2016).

Elevhälsoteamets **psykosociala insatser** handlar om att genomföra olika typer av samtal på individ-, grupp- och skolnivå. På individnivå kan det vara stöd-, motivations- och krissamtal. På uppdrag av rektor och inför beslut om särskilt stöd och upprättandet av till exempel ett åtgärdsprogram utreder, analyserar och bedömer kuratorn elevens sociala och psykosociala situation. Kuratorn ger också handledning och konsultation och bidrar med kunskap om risk- och skyddsfaktorer för elevers hälsa, sociala situation, lärande och utveckling. Kuratorn har en viktig uppgift i arbetet med skolans struktur och organisation kring värdegrund och likabehandling. I kuratorns uppdrag ingår också kontakter med andra verksamheter såsom socialtjänst och barn - och ungdomspsykiatri (Socialstyrelsen & Skolverket, 2016).

Elevhälsoteamets **psykologiska insatser** innebär ett arbete med elevers känslomässiga och psykiska hälsa. Psykologen bidrar med kunskap om elevers förutsättningar för utveckling och lärande och stöd för att överbrygga svårigheter. Psykologen genomför på uppdrag av rektor, psykologiska utredningar. Psykologen har också stödjande samtal med elever och vårdnadshavare. Skolans personal kan konsultera psykologen och få handledning (Socialstyrelsen & Skolverket, 2016).

Elevhälsoteamets **specialpedagogiska insatser** handlar om att kartlägga möjligheter och hinder i olika lärmiljöer. Det handlar också om att tidigt möta, utreda och sätta in stöd för elever i behov av särskilt stöd. Specialpedagogiska insatser innebär också genomförande och analys av pedagogiska utredningar samt att tillsammans med elev, vårdnadshavare och undervisande lärare upprätta åtgärdsprogram, som följs upp och utvärderas. Specialpedagogen ger handledning och konsulterar den pedagogiska personalen och stödjer utvecklingen av skolans lärandemiljöer (Socialstyrelsen & Skolverket, 2016).

4. TIDIGARE FORSKNING

I avsnittet, tidigare forskning, beskrivs inledningsvis vad som kännetecknar en god skol- och lärmiljö. Det är en viktig aspekt, eftersom gemensamt för forskningen kring närvaro och frånvaro är att det främst är riskfaktorer och åtgärder för elever med problematisk frånvaro, som synliggörs. Därefter presenteras olika perspektiv på arbetet med att främja närvaro, förebygga och åtgärda problematisk frånvaro. Avslutningsvis återfinns en kort sammanfattning av vad forskningen visar.

4.1 En god skol - och lärmiljö

I en god och hälsofrämjande skol- och lärmiljö prioriteras såväl kunskapsmål som trivsel, trygghet, delaktighet och inflytande för alla elever. Konkret handlar det om att eleverna upplever att de når kunskapsmålen, att de är motiverade och får konstruktiv respons på genomförda uppgifter, att de har en överblick, att de förstår det de ser, hör och gör samt att de i studierna får strategier för att sätta in det de lär sig i ett sammanhang. En god skol- och lärmiljö, karakteriseras också av ett inkluderande perspektiv, där nivågruppering och exkludering är ovanligt. Eleverna får även uppleva att de lyckas och att de får stöd att överbygga motgångar och svårigheter (Gren Landell, 2018; Friberg, Karlberg, Sundberg Lax & Palmér, 2015).

Backlund (2007), Stigsdotter Ekberg (2010) och Kearney (2001) synliggör i sin forskning hur viktigt det är att rektor, elevhälsoteam och lärare har förväntningar på eleverna och ett tydligt pedagogiskt ledarskap. Det är rektor, elevhälsoteam och lärare, som tillsammans är förebilder för eleverna och de har auktoritet för att skapa trygghet och studiero. Vidare poängteras att det är viktigt att undervisningsinnehållet är relaterat till både baskunskaper och problemlösning samt att undervisning tränar eleverna i att reflektera (Backlund, 2007; Kearney, 2001; Stigsdotter Ekberg, 2010).

Gren Landell (2018) betonar också elevhälsoteamets roll i arbetet med att skapa en god skol- och lärmiljö. För att det arbetet ska fungera, behövs ett gemensamt förhållningssätt hos rektor, elevhälsoteam och lärare samt tydliga dokument med rutiner för hur arbetet ska genomföras. Det handlar också om att vidareutveckla elevhälsoteamets roll så att de är kända och tillgängliga för alla elever (Gren Landell, 2018).

4.2 Närvarofrämjande arbete för alla

Det närvarofrämjande arbetet relaterar Gren Landell (2018) till ett skolklimat som kännetecknas av trygghet och studiero. Gren Landell resonerar och menar att begreppet skolklimat är sammankopplat en god skol- och lärmiljö. Simovska, Lindegaard Nordin och Dahl Madsen (2015) redogör för att elevers hälsa och välbefinnande har blivit ett mer prioriterat område i skolans främjande arbete. Samtidigt finns det en spänning mellan statens övergripande hälsofrämjande mål och hur respektive kommun och skola tolkar målen och realiserar dem. Uppdelningen av ansvar mellan kommun, skola och stat försvårar det hälsofrämjande arbetet. Simovska, Lindegaard Nordin och Dahl Madsen visar att det hälsofrämjande arbetet på skolor främst pågår under en begränsad tidsperiod och i det sammanhanget är hälsomålen ej sammankopplade med pedagogiska mål och elevernas lärande. En slutsats som Simovska, Lindegaard Nordin och Dahl Madsen drar i sin studie är att hälsorelaterad kunskap behöver integreras i utbildningssystemet. Ytterligare en faktor som främjar närvaro, enligt Gren Landell är att det finns dokument med rutiner för närvarokontroll. I rutinerna bör begreppen närvaro, giltig och ogiltig frånvaro vara definierade och konsekvenser och insatser synliggjorda. Vidare ska rutinerna vara väl kända hos alla, såväl skolpersonal som elever och vårdnadshavare. Det handlar också om att skolan har ett systematiskt arbete för att kunna synliggöra mönster i skolans närvaro- och frånvarosiffror (Gren Landell, 2018; Simovska, Lindegaard Nordin & Dahl Madsen, 2015).

Strand (2013) visar i sin forskning att stödande faktorer för att främja närvaro är vuxenstöd med professionellt förhållningssätt och bemötande, pedagogiskt stöd, god kommunikation och goda relationer samt att det finns en kontinuitet i skolarbetet. Motsatsen är, enligt Strand, när kommunikation mellan elever och skolpersonal och elever emellan ej fungerar och när skolans dokumentation inte överensstämmer med vad som genomförs. Det gör att eleven söker sig bort från skolan. För att främst kunna arbeta främjande behöver skolan enligt Strand ha fungerande regler för att följa upp elevernas studieresultat, anpassa och sätta in stöd i undervisningen och dokumentera det som genomförs (Strand, 2013).

4.3 Riskfaktorer för skolfrånvaro

Såväl Kearney (2001) som Friberg, Karlberg, Sundberg Lax och Palmér (2015) och Gren Landell, Aho, Carlsson, Jones och Svedin (2013) påvisar att även om orsaker till frånvaro varierar så finns det gemensamma faktorer. Det handlar om att skolan och skolgången av eleven, upplevs som meningslös och att hen förknippar den med ett känslomässigt obehag. Eleven kan ha en önskan att gå i skolan men hen har svårigheter att själv bryta sitt frånvaromönster. Elevens frånvaro är oftast känd av vårdnadshavare och i skolan isolerar eleven sig från lärare och klasskamrater, men samtidigt kan eleven ha fungerande sociala kontakter och aktiviteter utanför skolan. Gren Landell, Aho, Carlsson, Jones och Svedin låter förstå att det hos skolpersonalen behöver finnas en medvetenhet om riskfaktorer för frånvaro. Riskfaktorer kan relateras till både individen och det sociala sammanhang där individen befinner sig. I sammanhanget poängteras att social förmåga inte enbart är individrelaterat utan det handlar om hur den sociala miljön ser ut och hanterar olikheter (Friberg, Karlberg, Sundberg Lax & Palmér, 2015; Gren Landell, Aho, Carlsson, Jones & Svedin, 2013; Kearney, 2001).

Strand (2013) menar att skolfrånvaro kan ses som en process, vilken startar under lågstadiet med frånvaro någon timme då och då. På mellanstadiet ökar frånvarotiden och eleven kan vara frånvarande flera lektioner och hela dagar. Under senare delen av högstadiet accelererar frånvarotillfällena ytterligare och eleven är frånvarande flera dagar i veckan eller flera veckor eller månader i sträck. Strand framhåller att det finns brister i skolsystemet, som kan sammankopplas med upprepad frånvaro och skolk. Det handlar om avsaknad av dokumentation och uppföljning av elevens välmående och studieresultat samt att elever uttrycker och upplever att de inte får stöd i förhållande till svårigheter. Samtidigt saknas i vissa fall utmaningar för eleven och hen upplever inte studierna som meningsfulla. Meningsfullhet och känslan av att lärande sker i ett sammanhang är viktigt för elevens motivation. Ytterligare faktorer som påverkar frånvaron är enligt Strand relationsproblem mellan jämnåriga men främst mellan eleven och undervisande lärare. Strand synliggör såväl positiva som negativa attribut i mötet mellan elever och skolpersonal. Positiva attribut handlar om att läraren visar engagemang i mötet med eleven både på skolan och utanför skolan, att läraren för direkt dialog med eleven och att skolpersonal är tillgänglig för eleven. Negativa attribut när skolpersonal ger uttryck för elevens negativa egenskaper och bedömer eleven negativt. Avsaknandet av goda relationer gör att elever distanserar sig från skolpersonalen och skolan (Strand, 2013).

Registrering och dokumentation av närvaro och frånvaro i digitala system är positivt men samtidigt ett dilemma eftersom ord och begrepp har olika betydelse. I den digitala registreringen finns, enligt Bodén (2016) två diskurser kring elevers närvaro och frånvaro. Det handlar dels om att den enskilda och självständiga eleven är ensamt ansvarig för frånvaron som neutralt och effektivt registreras i digitala system, dels om att elevers inregistrerade frånvaro inte enbart kan ses som ett individrelaterat problem. Individen ingår i ett gemensamt socialt sammanhang och det är där skolfrånvaron uppstår och det synliggörs ej i de digitala närvaro - och frånvarosystemen (Bodén, 2016).

Friberg, Karlberg, Sundberg Lax och Palmér (2015), Gren Landell (2018) och Kearney (2001) delar in riskfaktorer och orsaker till frånvaro i, individuella faktorer, sociala faktorer och skolrelaterade faktorer.

4.3.1 Individuella faktorer

Vanligt för individuella frånvarofaktorer är att elever har en negativ självbild, ett bristande självförtroende, oro, sjukdomar, värkbesvär, ångest, social fobi, neuropsykiatrisk problematik och depression samt att hen i skolan upplever att hen befinner sig i en utsatt situation och misslyckas i sitt skolarbete. Skolkande elever har främst olika former av beteendeproblem och är trotsiga eller uppför sig störande (Friberg, Karlberg, Sundberg Lax & Palmér, 2015; Kearney, 2001).

4.3.2 Sociala faktorer

Sociala faktorer menar Friberg, Karlberg, Sundberg Lax och Palmér (2015) och Gren Landell (2018) har sin utgångspunkt i att eleven i skolan har blivit kränkt och trakasserad eller socialt utesluten. Ej fungerande kamratrelationer och grupstryck gör att eleven söker sig bort från skolan. Sociala faktorer är också kopplade till barnets hemmiljö och socioekonomiska förutsättningar. Det kan handla om våld, missbruk, psykisk ohälsa i hemmet eller bristande engagemang hos vårdnadshavare, ensamstående förälder eller en oförmåga att ge barnet stöd. Strand (2013) relaterar sociala frånvarofaktorer till icke fungerande sociala relationer mellan eleven och lärare och eleven och jämnåriga klasskamrater. Sociala problem kan ses som en konsekvens av skolk samtidigt som det kan vara en konsekvens av relationsproblem i skolan och svårigheter att förstå kommunikationen mellan lärare och elev (Friberg, Karlberg, Sundberg Lax & Palmér, 2015; Gren Landell, 2018; Strand, 2013).

4.3.3 Skolrelaterade faktorer

Skolrelaterade riskfaktorer för frånvaro handlar enligt Gren Landell (2018) och Stigsdotter Ekberg (2010) om att skolan brister i uppmärksamhet och registrering av närvaro och frånvaro från vissa lektioner, att undervisningen är ostrukturerad, oförutsägbar och ej motiverande, att det är för mycket självständigt arbete och för få lärarledda lektioner samt att det i schemalagningen finns för många håltimmar. Vidare saknas det både anpassningar och stöd i den ordinarie undervisningen och särskilt specialpedagogiskt stöd. Både Gren Landell och Stigsdotter Ekberg låter förstå skolrelaterade faktorer också handlar om ofungerande relationer mellan elev och skolpersonal och brister i förtroendet mellan elev och lärare. Skolan kan minska risken till problematisk frånvaro genom att uppmuntra närvaro och vid frånvaro tidigt agera med konsekvenser för frånvaro (Gren Landell, 2018; Stigsdotter Ekberg, 2010).

När riskfaktorer och en elevs frånvaro har synliggjorts, har skolan till uppgift att skyndsamt kartlägga och analysera pedagogiska, social och psykosociala svårigheter, för att möta eleven och ge stöd, så att hen kommer åter till skolan. Det behövs en plan för eleven och att skolan anpassar skolarbete och samarbetar med såväl hemmet som andra myndigheter. Det handlar om att tydliggöra att skolnärvaro är viktigt (Friberg, Karlberg, Sundberg Lax och Palmér, 2015).

Ek (2018) anser att det behöver finnas en medvetenhet om att ungdomar som har skolfrånvaro "ofta" har en sammansatt problematik där sociala svårigheter, psykisk ohälsa och inlärningssvårigheter påverkar och påverkas av varandra. Här menar Ek att om inte samverkan och samsyn finns mellan myndigheter och inom elevhälsoteam så försvåras arbetet tillsammans med den unge. Ett ensidigt fokus på enbart skolsvårigheter kan leda till att den unge hamnar mellan stolarna och inte får det stöd hen har rätt till (Ek, 2018).

4.4 Att åtgärda problematisk frånvaro

Samtidigt som Gren Landell (2018), Friberg, Karlberg, Sundberg Lax och Palmér (2015) och Kearney (2001) menar att det finns gemensamma nämnare för riskfaktorer för problematisk frånvaro så poängterar de att det inte finns en orsak eller förklaring utan flera olika faktorer, vilka ömsesidigt påverkar varandra och varierar från individ till individ. Gren Landell synliggör att det alltid finns en utlösande faktor till skolfrånvaro, vilken sedan vidmakthålls av andra faktorer. Det är viktigt att skolan agerar tidigt när elever har ströfrånvaro, eftersom det underlättar arbetet med att förhindra fortsatt

skolfrånvaro. Skolan behöver utgå från det som fungerar bra för eleven och aktivt arbeta för att upptäcka kränkningar, inlärningssvårigheter eller psykisk ohälsa. Det handlar således om att ha ett professionellt bemötande och förhållningssätt. Friberg, Karlberg, Sundberg Lax och Palmér poängterar precis som Gren Landell hur viktigt det är att varje skola har en plan där såväl arbetet med att främja närvaro, förebygga och åtgärda frånvaro synliggörs och konkretiseras. Det handlar om samverkan och ett systematiskt kvalitetsarbete (Friberg, Karlberg, Sundberg Lax & Palmér, 2015; Gren Landell, 2018; Kearney, 2001).

Kearney och Graczyk (2014) tecknar en liknande bild och relaterar insatser för att komma till rätta med problematisk frånvaro till tre olika nivåer: universella interventioner, selektiva interventioner och indikerande interventioner. På universell nivå gäller insatserna alla elever och det handlar om trygghet och studiero, fungerande studieövergångar och ett välfungerande samarbete mellan hem och skola. På selektiv nivå handlar det om att det finns strategier för hur arbetet ska se ut för att komma till rätta med de risker som framkommit vid kartläggning och analys. I arbetet handlar det om att överbrygga och undanröja hinder för elevens skolgång, kränkningar och utanförskap. Det handlar också om att ge eleven stöd så att hen når mål och kunskapskrav och att det finns ett gott samarbetet mellan hem och skola. Indikerande interventioner innebär att eleven är och har varit frånvarande och insatserna ska sättas in på individnivå. För att arbetet ska fungera behöver det finnas ett fungerande arbete mellan hem och skola med goda relationer. Förtroendeingivande lärare som uppmuntrar och ger stöd och ställer rimliga krav är enligt Kearney och Graczyk avgörande för att elever med problematisk skolfrånvaro återkommer till skolan (Kearney & Graczyk, 2014).

Ek (2018) framhåller i sin forskning att samverkan och makt mellan olika myndigheter visar sig i arbetet med ungdomar som inte går till skolan. I samverkan mellan olika myndigheter såsom BUP, socialtjänst och skola finns dels olika professionstillhörigheter dels interprofessionella makthierarkier. Ek poängterar att makthierarkierna påverkar möjligheterna för samverkan och optimal hjälp till ungdomarna. För att lyckas med samverkan behöver maktbalansen mellan de olika professionerna jämsställas så att en jämvikt infinner sig. Ek resonerar och frågar: vem samverkan är till för, den unga individen eller myndigheterna. Ek hävdar att trots att samverkan är lagstadgad så riskerar möten mellan olika myndigheter att bli ett spel för galleriet. Vid möten samlas flera representanter och dokumenterar. Det skrivs planer och fattas beslut. Samverkan blir i det

sammanhanget ett alibi för att något genomförs men ändå inte realiseras och det försvårar konkret hjälp och insatser (Ek, 2018).

4.5 Sammanfattning

Det finns både internationell och nationell forskning kring närvaro och frånvaro. Genomgång av tidigare forskning visar att det främst är frånvaro i förhållande till individrelaterad och socialrelaterad problematik som synliggörs. Utgångspunkt för forskningen är psykologiska och medicinska perspektiv. Forskning kring vad främja närvaro är och hur arbetet med att främja närvaro ser ut i den vardagliga skolverksamheten synliggörs inte i samma utsträckning.

Gren Landell (2018) menar att forskningen behöver växla mellan flera perspektiv och problematisera vad arbetet med att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro handlar om. Skolan som helhet behöver definiera vad begreppen står för och betyder. Vidare behöver skolan utveckla och arbeta med att ge eleverna frånvaroförebyggande stöd. Det behövs en medvetenhet hos all personal inom skolan, att det inte är eleven som är ensam problembärare. Att elever inte går i skola och därmed riskerar att inte uppnå kunskapskraven för betyget E, leder i förlängningen till utsatthet och utanförskap i samhället (Gren Landell, 2018).

Således behövs det fortsatt forskning kring individuella och sociala förklaringar till frånvaro, men också forskning kring skolrelaterade förklaringar till frånvaro. Det är viktigt att reflektera kring hur forskningen kan växla perspektiv och ge plats åt pedagogik och specialpedagogik. För att få mer kunskap och fördjupad förståelse handlar det om att använda pedagogisk teoribildning och specialpedagogiskt perspektiv för att synliggöra ny kunskap om vad arbetet med att främja närvaro innebär och hur det genomförs i skolvardagen.

5. TEORETISK ANSATS

Utgångspunkt i studien är socialkonstruktionistisk teoribildning. Det handlar om att analysera hur rektor och elevhälsoteam arbetar för att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro. Inledningsvis presenteras översiktligt vad socialkonstruktionistisk teori är och kan vara. Därefter följer en kort genomgång av en diskursteoretisk ansats och diskursanalys samt idéer kring kommunikation mellanmänskliga relationer och de delar av Michel Foucaults teori kring makt, som är relevanta för studien. Avslutningsvis beskrivs vad som kännetecknar de specialpedagogiska perspektiven, kategoriskt respektive, dilemmaperspektiv och relationellt perspektiv. De är användbara i studien eftersom de handlar om synsätt kring människors samspel, kommunikation och definition av vem eller vilka, som är i svårigheter och behöver stöd, insatser och åtgärder.

5.1 Socialkonstruktionistisk teori

Centralt i socialkonstruktionistisk teori är att det inte finns någon färdig och sann kunskap om världen. Människan är, ett tänkande subjekt som konstruerar, testar och genomför något för att se vad det leder till. Varje människa lär sig, bildas, kommunicerar, tolkar och handlar genom att interagera, samspeja och kommunicera med andra. Syftet är alltid att tillsammans skapa mening, försöka förstå verkligheten och varandra samt kritiskt granska och förhålla sig till det som framkommer (Imsen, 2006; Wenger, 2008; Åsberg, 2001).

Imsen (2006) låter förstå, att det finns en skillnad mellan den externa världen, vilket kan relateras till "*världen i sig*" och människans medvetenhet, "*världen för mig*". Även Lindell (2006) och Skarre Aasebø och Melhuus (2007) visar, att människan i ett socialkonstruktionistisk perspektiv inte har tillgång till någon objektiv och sann kunskap om verkligheten. För att överleva menar Skarre Aasebø och Melhuus och Lindell att det är människan som genom kommunikation och tänkande konstruerar sin omvärld och verklighet. Det behövs samtidigt en medvetenhet om att människors interaktion, tolkningar och meningsskapande alltid sker i relation till tid, kultur och traditioner (Imsen, 2006; Lindell, 2006; Skarre Aasebø & Melhuus, 2007).

Bruner (2004) poängterar att en viktig del inom socialkonstruktionism är den konstruktionistiska tesen, vilken handlar om hur verkligheten konstrueras. Kunskap, lärande och verkligheten, är enligt Bruner en produkt av människans tänkande, medvetenhet, meningsskapande och gemenskap. Bruner menar att det handlar om en

acceptans av olika alternativ och tolkningsperspektiv och att alla tolkningar har ett lika värde. Vidare reflekterar Bruner och synliggör människans ständiga strävan efter att försöka förstå och skapa mening (Bruner, 2004).

“Att förstå något på ett visst sätt utesluter inte att man kan förstå det på ett annat sätt. Att förstå något på ett visst sätt är bara “rätt” eller “fel” i relation till det specifika perspektiv som förståelsen bygger på” (s. 31).

5. 1. 1 Kommunikation

I socialkonstruktionistisk teori ses människan som ett subjekt, som blir människa tillsammans med andra människor i intersubjektivitet. Dewey (1916;1999) och Vaager (2003) tydliggör att människan ska ses som en aktiv och kreativt handlande individ som koordinerar handlingar genom samverkan och kommunikation. Det är kommunikation som formar och omformar människan och utvecklar hens erfarenheter. Kommunikation och viljan att ta del av vad andra tänker och känner ger individen erfarenheter, fördjupad förståelse och mening. All kommunikation bygger på mellanmänskliga möten och i det sammanhanget både påverkar och påverkas individer av varandra. För att förstå medmänniskor och sig själv behöver hen gå utanför sig själv och betrakta erfarenheterna med andra subjekts ögon. Det handlar om perspektivtagande och ett utbyte av erfarenheter i olika meningsskapande kommunikationsgemenskaper. Dewey beskriver det på följande sätt: *“Kommunikation är en process där erfarenheter delas tills det blir gemensam egendom” (s. 44).*

Croona (2008) betonar precis som Dewey att intersubjektiv kommunikation bygger på en ömsesidighet, där individer när de möts, strävar efter att försöka förstå och därmed ”ta” den andres perspektiv. Croona beskriver det, som ett besök i en medmänniskas erfarenhetsvärld, vilket i sin tur utvecklar det egna perspektivet genom deltagande i en gemenskap. Uljens (2001) tecknar en liknande bild, även om inte begreppet intersubjektiv kommunikation används. Det handlar om att den som vill säga något, medvetet måste välja vad som ska sägas, vad det kan betyda och hur det kan tolkas. Att förstå vad en annan människa säger innebär att orientera sig mot den andre och sätta in det som sägs i ett sammanhang (Croona, 2008; Dewey, 1916;1999; Vaager, 2003).

5. 2 En diskursteoretisk ansats och diskursanalys

Såväl diskursteori som diskursanalys tillhör socialkonstruktionistisk teori men Svensson (2019) och Winther Jørgensen och Phillips (2000) menar att det inte är helt fritt att uppleva och tolka hur världen ser ut. Hur världen ser ut begränsas av föreställningsramar, som finns i olika sociala sammanhang och vid en viss tidpunkt. Förhållandet mellan

socialkonstruktionism och diskursteori och diskursanalys är, enligt Winther Jørgensen och Phillips att det finns ett samband mellan kunskap och social handling. Det betyder att olika sociala världsbilder leder till olika sociala handlingar. Därmed är kunskap och sanning sociala konstruktioner, vilka i sin tur får olika konkreta sociala konsekvenser. Både Winther Jørgensen och Phillips och Svensson anser att det behövs en medvetenhet om att diskursteori och diskursanalys ej är lösryckta från varandra utan att de kompletterar varandra (Svensson, 2019; Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

Begreppet diskurs kan definieras på följande sätt: *“en diskurs är ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen)”* (s.7). En diskurs har således förutbestämda positioner, vilka ett subjekt kan inta. Winther Jørgensen och Phillips (2000) vidareutvecklar begreppet diskurs och poängterar att en diskurs alltid konstituerar sig i förhållande till det som utesluts. I en diskurs finns en mångtydighet, där syftet är att avskaffa eller tillsluta. Samtidigt är det viktigt att vara medveten om att en diskurs både påverkar och påverkas av andra diskurser (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

Foucault (1986;1987) hävdar att trots att diskurser kan ses som regelbundna så pågår det också en konflikt mellan dem. De lever parallellt eller kämpar mot varandra om vad som är rätt och sant. Makt och kunskap är således förutsättningar för varandra. Till begreppet diskurs relaterar Winther Jørgensen och Phillips begreppet diskursordning. Diskursordning är en grupp diskurser, vilka agerar inom samma sociala område och de kan således vara både i konflikt och samverkan med varandra (Foucault,1986;1987; Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

5. 2. 1 Begreppen diskursteori och diskursanalys

Det övergripande syftet med diskursteori och diskursanalys handlar om att försöka förstå samhället så som det ser ut här och nu samt att försöka förstå vad som sker i det dolda. Svensson (2019) menar att det också handlar om att förstå hur makt och ideologier fungerar i vår vardag. Svensson betonar att det pågår en maktkamp i arbetet med att skapa mening om vad som *“är”* fakta och absolut sant. En viktig utgångspunkt i diskursteoretisk ansats är en medvetenhet om att sociala händelser återfinns i en produktionsprocess som ständigt förändras (Svensson, 2019).

Diskursanalys kan jämföras med ett pussel, där delarna först plockas isär, analyseras, för att sedan sättas samman igen på ett nytt sätt. På så sätt skapas en fördjupad förståelse om samhället. Vid diskursanalys kompletterar systematik, tydlighet och kreativitet varandra. Det gör att intressanta tolkningar möjliggörs. Både Winther Jørgensen och

Phillips (2000) och Svensson poängterar att det inom diskursanalys finns olika angreppssätt, som kan kombineras. Det gör att den som använder diskursanalys kan bygga upp en egen diskursanalytisk ram i det konkreta studiet. Diskursanalys handlar om att synliggöra diskursers innehåll och hur de kompletterar varandra och agerar med och mot varandra. Det gör att diskursernas innehåll förändras (Svensson, 2019; Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

Diskursanalys handlar om att synliggöra diskursers innehåll och hur de kompletterar varandra och agerar med och mot varandra. Ramarna finns men parallellt skapas underdiskurser som i sin tur dels kan komplettera varandra dels de formulerade och färdiga diskurserna främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro. I studien används diskursanalys och utgångspunkt är de tre formulerade och färdiga diskurser: främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro. Att diskurserna är ”färdiga” betyder att ramarna för respektive diskurs är konstruerade i förhållande till något. I denna studie är det i förhållande till vad skolans lagstiftning och styrdokument säger, men även i förhållande till grundskolans praktiska elevhälsoarbete. Diskursen främja närvaro handlar om och betonar att det är ett ständigt pågående arbete som erbjuds och gäller för alla elever. Ramarna för diskursen förebygga frånvaro handlar om att riskfaktorer eller riskområden, som kan leda till ohälsa och svårigheter att nå utbildningens mål, har samlats in och synliggjorts. Diskursen åtgärda problematisk frånvaro handlar om att frånvaron utgör ett problem och att åtgärder behöver sättas in på såväl individnivå som grupp- och skolnivå (Socialstyrelsen & Skolverket, 2016).

5.2.2 Maktperspektiv

I varje samhälle finns en vilja att styra, normalisera och disciplinera människor. Det är alltid majoriteten som har makt att fatta beslut och bestämmer värden och kriterier för normalitet. Inom diskursteori och diskursanalys finns olika perspektiv på makt och maktförhållanden. Människor utbyter och fördelar makt mellan varandra och de kompletterar varandra. Utgångspunkt är dock alltid det egna intresset. Aasebø och Melhuus (2007) för resonemang kring kommunikation i förhållande till tolkningsföreträde och makt. Det behövs en medvetenhet om historiska maktintressen, vilka påverka både nuet och framtiden. Det handlar om vad som får sägas och vad som inte får sägas samt vem eller vilka det är som har makt att avgör det (Aasebø & Melhuus, 2007).

Foucault (1986;1987) synliggör att makt utövas med hjälp av språket. En bestämd form av makt resulterar alltid i en bestämd form av styrning hos individen och hens

förmåga att förhålla sig till sig själv. Hos varje människa behövs det en medvetenhet om makt och styrning, eftersom människan har makt att välja, vad som ska föras vidare eller vad hen ska tala om och vad hen upplever som värdefullt och önskvärt eller oönskat. Foucault anser, precis som Aasebø som Melhuus (2007) att normalitet, avvikelser och makt varierar över tid. Det är i förhållande till kunskap och historiska, kulturella och samhällseliga villkor som vi människor konstrueras. Varför vissa människor ses som avvikande är ett uttryck för hela samhällets maktstruktur (Aasebø & Melhuus, 2007; Foucault, 1986; 1987).

Emanuelsson, Persson och Rosenqvist (2001) för ett liknande resonemang och menar att det i samhället finns professioner som tillskriver sig själva makt att avgöra vem som är normal och önskvärd eller avvikande och oönskad. Normalitet är således en social konstruktion. Både Emanuelsson, Persson och Rosenqvist och Foucault (1986) argumenterar för att människan konstrueras i socialt samspel och i maktrelationer. Socialt samspel och makt återfinns i samhället som helhet och inom utbildningsväsendet. Skolan har till uppgift att forma och fostra varje individ i en specifik riktning. Det handlar om att forma och omforma de unga till väl fungerande och anpassade samhällsmedborgare (Emanuelsson, Persson & Rosenqvist, 2000; Foucault, 1986).

Även Bruner (2004) resonerar om makt och maktförhållanden. Till skillnad från Foucault visar Bruner att makt förvisso finns i en delad erfarenhetsvärld men det är inte makten i sig som är det viktiga utan intersubjektiviteten. Det är de mellanmänskliga mötena som utgör förutsättningen för att människor i gemenskap får kunskap och en fördjupad förståelse för sig själv och samhället (Bruner, 2004; Foucault, 1986; 1987).

5.3 Specialpedagogiska perspektiv

De specialpedagogiska perspektiven är relevanta för studien eftersom de synliggör olika definitioner och förklaringar till vad eller vem som är i svårigheter och har problem. Specialpedagogisk teoribildning är sammankopplad med socialkonstruktionistisk teori och makt, det vill säga vem eller vilka som har makt att bedöma normalitet och avvikelser.

5.3.1 Kategoriskt perspektiv

I ett kategoriskt perspektiv är, enligt Emanuelsson, Persson och Rosenqvist (2001) svårigheter, problem och förhållningssätt individrelaterade. Erfarenheter, förmågor och egenskaper är individens egna och ett kategoriskt perspektiv riktar uppmärksamheten mot den enskilda individens omständigheter och egenskaper. Individens prestationer bestäms

och bedöms utifrån fastställda kategorier. De i sin tur bedömer om individen är normal eller avvikande. Svårigheter, brister och problem relateras således till individen. Det är rektor och elevhälsoteam som möter eleven och utreder, analyserar och sätter in åtgärder för att normalisera hen (Emanuelsson, Persson & Rosenqvist, 2001).

5.3.2 Relationellt perspektiv

I ett relationellt perspektiv relateras svårigheter och problem till relationer, sociala mellanmännsliga möten samt skolans lärmiljö. Människan är beroende av varandra i både tid och rum och hen finns i ett socialt och kommunikativt samspel med andra individer. Människan är ej en isolerad individ utan hen är delaktig i ett sammanhang. I relationellt perspektiv finns en medvetenhet om individens olika förutsättningar och egenskaper. Mångfald och olikheter ses som en tillgång att tillvarata. I det relationella perspektivet ses individens behov i ett sammanhang. Det handlar om att kommunicera och försöka förstå, reflektera och ställa frågor om vem individen är och vill vara. Det handlar också om vilket stöd som behövs för att lyckas med det (Emanuelsson, Persson & Rosenqvist, 2001).

5.3.3 Dilemmaperspektiv

Nilholm (2007) låter förstå att det mellan de två specialpedagogiska perspektiven kategoriskt och relationellt återfinns motsättningar, som kräver både medvetenhet och ställningstaganden. De två perspektiven tolkas som ytterligheter där svårigheter antingen tillskrivs eleven eller lär- och skolmiljön. Nilholm förespråkar istället ett dilemmaperspektiv, där människan ses som en individ som kommunicerar och samspelar med varandra i ett socialt sammanhang. Det är således inte möjligt att enbart ha ett perspektiv som utgångspunkt. De olika perspektiven kompletterar istället varandra och ger en fördjupad förståelse för vad som utgör svårigheter och hur dessa kan överbryggas. Även Emanuelsson, Persson och Rosenqvist (2001) poängterar att för överbrygga det som tolkas som svårigheter och problem behöver arbetet ske på såväl skolnivå, gruppnivå som individnivå (Emanuelsson, Persson & Rosenqvist, 2001; Nilholm, 2007).

5.4 Teorier, ett tankeverktyg

Det är viktigt att den som undersöker något använder flera teorier som utgångspunkt för att få en fördjupad förståelse av den pedagogiska praktiken. Socialkonstruktionism, diskursteoretisk ansats, diskursanalys och de tre specialpedagogiska perspektiven

behöver därför inte ses som konkurrenter, utan som komplement till varandra. Gemensamt för teorier kring människan är att det i allt socialt liv pågår kommunikation och en påverkansprocess, där människan i mötet med varandra både påverkar och påverkas. Det finns social makt där individer och olika grupper strävar efter en position. Det behövs därför en medvetenhet om att det är teorier, tillsammans som skapar användbara tankeverktyg (Bernstein, 1996).

6. METOD OCH GENOMFÖRANDE

I avsnittet som följer redovisas inledningsvis, metodologiska överväganden, metoder för insamling av data och empiri, urval, tillförlitlighet samt etiska överväganden. Därefter presenteras hur insamlad data har bearbetats och analyserats. Avslutningsvis finns en kort presentation av de skolor och informanter som deltagit i studien.

6.1 Metodologiska överväganden

Eftersom studiens teoretiska utgångspunkt är att vi människor lär, utvecklas, kommunicerar, gör och genomför saker i ett socialt samspel har det fått konsekvenser för val av metoder för datainsamling, bearbetning, tolkning och analys. De valda teoretiska perspektiven, socialkonstruktionism, diskursteoretisk ansats, diskursanalys och specialpedagogiska perspektiv kan ses som en väv som sammanflätar individ, social interaktion, kommunikation och makt till en helhet (Dewey, 1916; 1999; Imsen, 2006; Wegner, 2008).

Eliasson (2008) och Wegner (2008) framhåller att kvalitativ metod övergripande handlar om ett möte mellan människor. När människor möts finns det alltid en strävan efter att observera, lyssna och försöka förstå hur andra människor tänker och resonerar. Såväl Eliasson som Wegner poängterar hur viktigt det är att i sammanhanget ha en medvetenhet om hur erfarenheter, förförståelse och egna förutfattade meningar påverkar mötet med ny information och kunskap. Människans förståelse utvecklas, revideras och förändras i en ständigt pågående process (Eliasson, 2008; Wegner, 2008).

Svensson och Doumas (2013) samt Trost (2005) menar att det finns både för- och nackdelar med alla metoder. Vid metodval är det viktigt att vara kritisk och ställa de olika metoderna mot varandra men också i förhållande till studiens syfte och frågeställningar. Även här poängteras hur viktigt det är att ha en medvetenhet om att, egna erfarenheter och eventuella förutfattade meningar kan leda till avskärmning från och avskalning av insamlad data och analys (Svensson & Doumas, 2013; Trost, 2005).

Val av metod och genomförande i studien utgår från ett kvalitativt tillvägagångssätt med både semistrukturerade intervjuer, enskilda tillsammans med rektorer och biträdande rektor och i grupp tillsammans med representanter från skolornas elevhälsoteam och analys av skolornas dokument såsom handlingsplan och rutiner kring arbetet med att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro.

6.2 Kvalitativa intervjuer

Kvalitativa intervjuer kan ses som professionella samtal, med intersubjektiv interaktion. Vid intervjuer och samtal får den som undersöker något, möjligheten att få ta del av informanternas erfarenheter, resonemang och ståndpunkter kring ett centralt temaområde. Vid kvalitativa intervjuer pågår en ömsesidighet, där den som intervjuar och den som intervjuas reagerar och påverkar och påverkas av varandra (Bergström & Boréus, 2012; Bryman, 2004). Det behöver finnas en medvetenhet om makt och asymmetri, eftersom det är den som intervjuar som definierar, kontrollerar och styr intervjun. Informanten kan vara den som strävar efter att svara ”rätt”, vilket gör att hen kanske inte berättar och delger sin verkliga uppfattning om ämnesområdet. Foucault (1986; 1987) påtalar att både synlig och dold makt, finns i alla relationer. Hos den som genomför intervjuer behövs därför en medvetenhet om hur den mellanmänniska dynamiken påverkar såväl svar som analys och tolkning av det som uttrycks (Bergström & Boréus, 2012; Bryman, 2004; Foucault, 1986;1987).

I studien har, som tidigare nämnts enskilda intervjuer, med rektorer, en intervju där både rektor och biträdande rektor deltog samt gruppintervjuer, med representanter från elevhälsoteamet, använts. Att enskilda intervjuer har använts tillsammans med rektorer, är för att hen har det övergripande ansvaret för skolans arbete med att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro. Det är rektor som fattar beslut och det är hen som har formell makt. Tillsammans med elevhälsoteamet genomfördes gruppintervjuer och här fanns en vilja att få ta del av både informanternas individuella tankar och beskrivningar av sitt uppdrag och elevhälsoteamets gemensamma beskrivningar av arbetet med att främja närvaro och förebygga och åtgärda problematisk frånvaro.

Det finns alltid både för- och nackdelar med såväl enskilda intervjuer som gruppintervjuer. Vid gruppintervjuer får deltagarna framföra sina egna åsikter och samtidigt lyssna på vad andra säger. Det handlar också om att kommentera och reflekteras kring det som framförs. Att använda gruppintervjuer är ett effektivt sätt att nå flera personer och på så sätt få ta del av flera olika infallsvinklar och mer varierande svar. Det möjliggör en fördjupad förståelse, eftersom andra perspektiv synliggörs. Samtidigt behöver det finnas en medvetenhet om, att risken med gruppintervju är att någon i gruppen inte känner sig bekväm i situationen och därför tvekar med att uttrycka åsikter och tankar. Kvale (1997) framhåller, att den som genomför intervjun behöver få deltagarna att känna

sig trygga. Det handlar om att ställa frågorna så att deltagande för alla, möjliggörs (Kvale, 1997).

Bryman (2004) och Trost (2005) tydliggör krav och kriterier som behöver ställas för att möjliggöra framgångsrika intervjuer. Det handlar om att den som intervjuar är: väl insatt i ämnesområdet och strukturerad och att hen beskriver syftet med intervjun och inleder och avslutar intervjun med att fråga om intervjupersonen har några frågor. Vidare poängterar Bryman och Trost att den som intervjuar behöver ställa tydliga och begripliga frågor. Det är också den som intervjuar som måste vara öppen för och reagera på det som är viktigt och på så sätt styra intervjun (Bryman, 2004; Trost, 2005).

Under de kvalitativa och semistrukturerade intervjuerna har det funnits en strävan efter att se till att alla informanter har fått utrymme, att delge sina tankar och åsikter och gemensamma ståndpunkter men även meningsskiljaktigheter. Under intervjutillfällena har tystnad och tid för reflektion setts som ett viktigt inslag. På så sätt har jag kunnat uppmärksamma både vad de som intervjuas säger och inte säger. Det handlar om en balansgång där jag som intervjuar är aktiv men inte påträngande.

Eftersom semistrukturerade intervjuer har använts i studien, betyder det att intervjun inte har varit ett helt öppet samtal men inte heller ett strängt samtal som utgår från ett strukturerat frågeformulär. När frågeområden och frågor har formulerats har det handlat om att reflektera och fråga sig själv, vad det är som förbryllar eller verkar oklart i frågorna. Bryman (2004) anser att följande fråga är viktig att ställa och ha som utgångspunkt: *”Vad måste jag veta för att kunna besvara mina olika frågeställningar?”* (s. 305)?

De fem frågeområden, som har använts vid intervjutillfällena är inledande frågor som bland annat har handlat om: ord och begrepp och dokument och rutiner, de tre frågeområdena, främja närvaro - det konkreta arbetet i skolvardagen, förebygga frånvaro - det konkreta arbetet i skolvardagen samt frågeområdet åtgärda frånvaro - det konkreta arbetet i skolvardagen. Genom att använda öppna frågor kunde jag ställa följdfrågor för att skapa mening och sammankoppla de olika delarna till en helhet. Att tillsammans med informanterna samtala och reflektera har gjort att jag har kunnat försäkra mig om att jag har uppfattat och förstått informanternas svar, resonemang, reflektion och tystnad på rätt sätt (Se bilaga 2).

6.3 Dokumentanalys

Att i en studie använda och analysera olika former av texter och dokument är både en informationsrik och en tankeväckande datainsamlingsmetod, enligt Bergström och Boréus (2012) och Bryman (2004). Texter och dokument kan dels återge och spegla, dels ifrågasätta det som undersöks i studien. Vid analys av dokument behöver den som undersöker något vara medveten om att det i dokument, alltid finns idéer och ståndpunkter som människor vill förmedla. Det handlar också om att den eller de som skrivit dokument vill ge uttryck för vissa synsätt, förhållningssätt eller perspektiv. Dokument är ej objektiva, vilket Bergström och Boréus samt Bryman anser. Det behöver finnas en medvetenhet om, att texter kan innehålla felaktigheter och förvrängningar. Vid analys och tolkning behöver den som undersöker vara kritisk och granska innehållet i förhållande till andra informationskällor. Det handlar om att synliggöra vilka olika verkligheter och sanningar som dokumenten är med och skapar och hur de som skapats genomförs.

Enligt Skollagen, 2010:800 ska det på både kommunnivå och skolnivå finnas dokument i form av handlingsplaner och rutiner för arbetet, med att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro. Rektor, elevhälsoteam och undervisande lärare ska tillsammans genom systematiskt kvalitetsarbete genomföra arbetet (Skollagen, 2010:800). Det har gjort att skolornas dokument i form av rutiner och handlingsplan för arbetet med närvaro och frånvaro har varit intressant eftersom innehållet möjliggör en fördjupad förståelse för skolornas konkreta arbete.

6.4 Urval

Arbetet med att främja närvaro och förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro innefattar egentligen alla som arbetar på en skola, därför behövde urvalet begränsas. Om urvalet blir för omfattande riskerar det att bli ohanterligt och det uppstår svårigheter att få en överblick och finna intressanta detaljer. Bryman (2004) och Kvale (1997) skriver att urvalet i en kvalitativ studie bör vara heterogent inom en given ram så att variationer och mönster synliggörs. Det ska finnas en medvetenhet, så att frågan om hur val av informanter har genomförts kan besvaras (Bryman, 2004; Kvale, 1997).

Det är rektor och elevhälsoteamets representanter som utgör "kärnan" i arbetet med att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro. Det är de som har ett både övergripande och fördjupat ansvar. Därmed antog jag att rektor och representanter från skolornas elevhälsoteam var de som kunde bidra med fördjupad kunskap och beprövad erfarenhet inom ämnesområdet. I studien har således ett

bekvämlighetsurval använts. Bryman (2004) låter förstå att i ett bekvämlighetsurval väljs informanter med forskarens eget tycke, som utgångspunkt. I sammanhanget är det viktigt att ställa frågan om, vad det valda urvalet har för betydelse vid resultatanalys. Ett bekvämlighetsurval kan ge intressant data samtidigt som det krävs en medvetenhet om att det finns begränsningar när det gäller generaliserbarhet (Bryman, 2004).

I studien har följande urvalskriterier använts:

- Skolor, rektorer och elevhälsoteam är från tre - fyra kommuner.
- Skolor, rektorer och elevhälsoteam är från fem - åtta kommunala grundskolor åk 7 - 9.
- Respektive skola har dokument i form av rutiner eller handlingsplan som beskriver arbetet med att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro.

Anledningen till att studien har genomförts i mer än en kommun var möjligheten att till resultatdelen få flera olika beskrivningar och perspektiv på rektorers och elevhälsoteamets arbete. Det andra kriteriet, att rektor och elevhälsoteam skulle vara verksamma i grundskolan åk 7 - 9, är att forskning visar att frånvaro förvisso startar tidigt, redan i grundskolan årskurs 1 - 6, men att det är vid stadieövergång till högstadiet och under högstadietiden som frånvaro ökar och blir problematisk (Gren Landell, 2018). Det tredje urvalskriteriet var att det på respektive skola fanns dokument i form av handlingsplan och rutiner för arbetet med att främja närvaro och förebygga och åtgärda frånvaro, vilket Skollagen (2010:800) tydliggör. I studien har åtta olika dokument använts, en handlingsplan, fyra dokument gällande rutiner samt tre anmälningsblanketter. De åtta formulerade dokumenten, har möjliggjort jämförelse med vad rektorer och elevhälsoteam gör för att realisera arbetet, med att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro.

6.5 Insamling av empiri

Genom att gå in på kommunernas hemsidor och övergripande söka information om skolor årskurs 7 - 9 synliggjordes vilka skolor, rektorer och elevhälsoteam, som var tänkbara att kontakta. En lista med tolv olika skolor i sex olika kommuner gjordes. Kontakt, med de tänkta informanterna, togs genom telefonsamtal. Vid det inledande samtalet presenterade jag kort mig själv, undersökningens innehåll, samt en förfrågan om möjligt deltagande. Om ett intresse fanns gav jag mer fördjupad information om studien samt frågade om det fanns möjlighet att få ta del av grundskolans åk 7 - 9 dokument kring arbetet med att

främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro. Tider för intervjutillfällen bestämdes och till de rektorer och elevhälsoteam som tackade ja, skickades informationsbrev (Se bilaga 1) och intervjuguiden med de fem övergripande frågeområdena (Bilaga 2).

Studien har genomförts i fyra olika kommuner, på sammanlagt sju skolor med rektorer, en biträdande rektor och representanter från sex lokala elevhälsoteam och ett centralt elevhälsoteam. I “*Den större kommunen*”, finns skola 1, 2 och 3, i “*Den medelstora kommunen*” finns skola 4 och 5 och i “*Den mindre kommunen*” återfinns skola 6 och skola 7. Fältarbetet med att genomföra de 14 intervjuerna, genomfördes dels under slutet av vårterminen 2019 dels i början av höstterminen 2019, på informanternas respektive arbetsplats (Se tabell 1).

Kvale (1997) betonar hur betydelsefullt det är att den som intervjuar har kunskap om ämnet och strävar efter att skapa en god intervjusituation. Kvale (1997) menar också att det är viktigt att den som intervjuar är vänlig, respektfull och empatisk i förhållande till informanten. Vid respektive intervjutillfället informerade jag att på nytt om studiens syfte och de forskningsetiska riktlinjerna (Vetenskapsrådet, 2008; Vetenskapsrådet, 2017). Intervjuerna spelades in med hjälp av audioinspelningar, vilket alla informanterna accepterade. Intervjutillfällena varade mellan 35 minuter upp till 65 minuter. Under respektive intervjutillfälle fanns en frihet för informanten att välja i vilken ordning frågorna skulle besvaras samtidigt var det jag som lyssnade och strävade efter att vägleda. Hänsyn togs, så att de som intervjuades fick möjlighet att tänka efter och tystnad möjliggjorde reflektion. Tystnad var också viktigt så att jag som intervjuade kunde lyssna och vara uppmärksam på vad som sades och hur det sades. Varje intervju avslutades med att den som intervjuades fick tid och möjlighet att fråga om något varit oklart eller om hen önskade att komplettera något svar. Avslutningsvis sammanfattades samtalet så att den som blev intervjuad hade möjlighet att bekräfta eller dementera det som sagts.

6.6 Tillförlitlighet, trovärdighet och översiktsbarhet

Vid kvalitativ forskning är det den sociala verkligheten som beskrivs. Därmed behövs en medvetenhet om att det kan finnas flera olika beskrivningar och tolkningar av det som undersökts. Bryman (2004) diskuterar den kvalitativa forskningens dilemma kring validitet och reliabilitet, eftersom kvalitativa studier, precis som kvantitativa studier behöver bedömas och utvärderas. Bryman redogör för två grundläggande kriterier, trovärdighet och äkthet. Patel och Davidsson (2011) tecknar en liknande bild och skriver:

”Dels måste vi veta att vi undersöker det vi avser att undersöka, dvs. vi måste veta att vi har god validitet. Dels måste vi veta att vi gör det på ett tillförlitligt sätt, dvs. vi måste veta att vi har god reliabilitet” (s. 85). Det ska finnas en överensstämmelse mellan, att det som sägs ska undersökas, verkligen undersöks. Trovärdighet handlar om hur acceptabelt det framkomna och redovisade resultat är i andras ögon. Trovärdighet är sammankopplad med tillförlitlighet och Bryman relaterar tillförlitlighet till hur troliga och sannolika resultaten är samt i vilken grad resultaten är överförbara. Vid intervjuer är undersökningens tillförlitlighet relaterad till intervjuarens förmåga (Bryman, 2004; Patel & Davidsson, 2011).

I studien finns en strävan efter att verka för trovärdighet och äkthet. Rektorer och elevhälsoteamets representanter, är individer med olika specialkompetenser och de har en förförståelse och erfarenheter av att arbeta med att främja närvaro och förebygga och åtgärda frånvaro. Förförståelse och erfarenheter innehåller en portion av tolkning. Det behövs en medvetenhet om att människans förförståelse revideras och förändras i en ständigt pågående process. Jag har reflekterat kring både informanternas och mina val, vid redovisning av åsikter och uppfattningar.

Äkthet och översiktsbarhet handlar om att vara kritisk och granskande. Det handlar om att ifrågasätta om undersökningen ger en rättvis bild, där olika åsikter och uppfattningar synliggörs. Äkthet och överförbarhet handlar också om undersökningen kan relateras till andra studier och i ett större sammanhang. Enligt såväl Patel och Davidsson (2011) som Bryman (2004) behövs det hos den som intervjuar en medvetenhet om att hen alltid gör en bedömning av det insamlade materialet.

I studien finns en strävan efter att vara öppen för det som framkommer. Samtidigt krävs en medvetenhet om att jag inte kan genomföra en undersökning med helt objektiva ögon. Det gör att jag vid tolkning och analys av såväl dokumenten som intervjumaterialet måste förhålla mig till trovärdighet, tillförlitlighet, och översiktsbarhet. Det handlar om att synliggöra dokumentens äkthet och representativitet i förhållande till den kategori dokumenten tillhör samt meningsfullhet utifrån de perspektiv och uppdrag skolan har.

Informanterna har haft möjlighet att få ta del av det insamlade och transkriberade materialet, för att säkerställa att beskrivningar och tolkningar överensstämmer med vad hen vill berätta. Ingen av informanterna har bett om att få läsa sin eller gruppens transkribering.

6.7 Etiska överväganden

Etiska frågor och forskningsmoral handlar om att reflektera kring och besvara tre övergripande frågor: Kan en forskare vara neutral? Om, forskaren ej kan vara neutral vem eller vilka ska hen vara trogen och i så fall hur trogen? Att besvara dessa frågor står i relation till den grundsyn den som undersöker något har till samhället och människorna där. Eliasson (2008) och Kvale (1997) sammanfattar och menar att det handlar om att den som forskar ska ha ett förhållningssätt i vilket det finns en strävan efter att försöka förstå hur något upplevs av informanten. Forskaren ska försöka se det som framkommer ur deltagarens perspektiv. Det behöver således finnas en medvetenhet om ställningstaganden och perspektivval (Eliasson, 2008; Kvale, 1997).

De grundläggande etiska frågeställningarna och principerna inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning rör informationskrav, frivillighet och samtycke, integritet och anonymitet, konfidentialitet samt nyttjande. Informationskravet handlar om att det som ska studeras klagörs och att studiens syfte redovisas. Kravet på frivillighet och samtycke handlar om att de som deltar i studien själva får bestämma över sin medverkan och att hen när som helst kan avbryta deltagandet. Att avbryta medverkan ska inte påverka deltagaren negativt. Konfidentialitetskravet innebär att uppgifter om deltagaren ska förvaras oåtkomlig för obehöriga personer. Deltagare i en studie ska aidentifieras så att utomstående personer inte kan läsa av vem personen är. Nyttjandekravet betyder att insamlade uppgifter om enskilda personer enbart får användas inom forskning, inte i kommersiellt eller ovetenskapligt syfte. Således ska de forskningsetiska riktlinjerna finnas med under hela arbetsprocessen (Kvale, 1997; Vetenskapsrådet, 2008; Vetenskapsrådet, 2017).

De ovan beskrivna principerna har använts för att skydda de informanter som deltagit i studien. Information om studiens etiska frågeställningar har presenterats dels vid den första telefonkontakten och i informationsbrevet som skickades ut till de informanter som tackade ja, till att delta i studien dels vid respektive intervjutillfälle. Det var information om studiens syfte och informantens frivillighet och samtycke, det vill säga rätten att avsluta samtalet, rätten att avstå från att besvara vissa frågor, rätten att när som helst avbryta sitt deltagande samt att det insamlade materialet behandlas konfidentiellt. Efter informationen hade informanten möjlighet att ställa frågor, vilka jag besvarades. Det inspelade och transkriberade materialet har hanterats och förvarats så att andra ej har haft tillgång till materialet. Efter transkribering av intervjuerna raderades intervjumaterialet

från audioinspelningen och förflyttades till ett USB - minne. I resultatdel nämns inga namn däremot relateras uttalanden till respektive yrkesprofession och fiktiva skolnamn. Även de citat som används hänvisas till yrke och skola. I citaten har talspråk till viss del omformulerats till skriftspråk, dock har inte innehållet av det sagda förvrängts.

6.8 Bearbetning och analys av insamlad data

Det finns egentligen inte någon standardmetod för analys av insamlad data. Kvale (1997) och Patel och Davidsson (2011) låter förstå att det istället handlar om att växla mellan olika metoder. Vidare poängterar såväl Bryman (2004) som Trost (2005) hur betydelsefullt det är att både åtskilja, sammanföra, jämföra och organisera insamlad data. Det handlar om att fråga: Vad är det som beskrivs? Varför beskrivs det på det sättet? Vad handlar insamlad data om och vad är den exempel på? Vad avstår informanten att berätta? Vad gör människor och vad säger människor att de gör? Kvale och Trost anser att bearbetning, analys och tolkning är en arbetsprocess som handlar om reflektion, frågor, anteckningar och tolkningar för att skapa mening och se samband. Det är därför viktigt att ha en tydlig struktur i arbetet. Det är också viktigt att i analysen söka efter vad som utelämnas (Bryman, 2004; Kvale, 1997; Patel & Davidsson; 2011; Trost, 2005).

Begreppet diskurs handlar om hur något framställs i ett visst perspektiv, i en viss social grupp, under en viss tidsepok och i ett visst kommunikativt sammanhang. Foucault (1986; 1987) betonar hur olika visioner av världen och händelser produceras av diskurser. Ett konstruktionistiskt synsätt inom diskursanalys handlar om att finna de versioner av verkligheten som medlemmar i en grupp eller miljö uttrycker och tolkar. Det är gruppen som fattar beslut om vilken beskrivning som ska gälla. Det är alltid ett urval och det finns alltid flera olika tolkningar och beskrivningar av vad som hänt och det är det som gör att verkligheten formas med makt och språklig kommunikation (Foucault, 1986; 1987).

För att sammanställa och analysera vad rektorer och representanter från elevhälsoteamen gör i arbetet med att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro, enligt dem själva och enligt kommunens och respektive skolors dokument i form av handlingsplan och rutiner har följande steg använts:

- **Steg 1:** Direkt efter respektive intervju skrevs en kort reflektion, som till exempel handlade om vad som förvånade mig eller vad informanterna poängterade och återkom till. Exempel på reflektion var det jag skrev om två informanter som diskuterade vad det innebar att ha ett "närvaroperspektiv". Intressant var att de upptäckte att de använde begreppet utan att definiera det.

Informanterna reflekterade kring närvaroperspektiv och menade att det kunde vara att inte döma utan att ha ett förhållningssätt: *“Att ge respekt utmynnar att få respekt”*.

Parallellt med intervjuerna läste jag respektive skolas dokument. Efter respektive läsning skrevs en kort reflektion. Reflektionen handlade inledningsvis om dokumentens olika titlar.

- **Steg 2:** Efter respektive intervjutillfälle lyssnades det inspelade materialet igenom därefter transkriberades det. Det transkriberade materialet lästes igenom. En kort reflektion skrevs efter att jag bekantat mig med den transkriberade texten. I reflektionen skrevs återkommande ord och begrepp ner såsom: motivation, samsyn, samverkan, framtidstro, inkludering, trygghet och studiero, bemötande och goda relationer.

Parallellt med transkribering lästes på nytt respektive skolas dokument. Efter respektive läsning skrevs en kort reflektion. Reflektionen handlade om de ord och begrepp som användes i dokumenten, till exempel: närvarofrämjande åtgärder, förebyggande åtgärder, frånvaroregistrering, problematisk frånvaro, rapportering och ansvarsfördelning.

- **Steg 3.** Det transkriberade material och skolornas dokument “när lästes”. Utgångspunkt för analys var de förutbestämda diskurserna, främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro. Övergripande exempel på diskursen främjar närvaro var enligt informanterna att: *“Det vänder sig till alla och det finns inte något problem”*. Diskursen förebygga frånvaro förklarades med att *“Ett problemområde hade synliggjorts och skyndsamt skulle åtgärdas. Diskursen åtgärda problematisk frånvaro handlade om “att frånvaron var ett problem som genom samarbete och samverkan skulle åtgärdas”*. En reflektion kring likheter och skillnader gjordes och likheter mellan de förutbestämda diskurserna synliggjordes.
- **Steg 4.** Under den fortsatta läsningen och analys av texterna, det vill säga dokumenten och transkriberingarna har de förutbestämda diskursernas ramar både befästs och begränsats. Två underdiskurser har synliggjorts dels ansvar och makt dels samtal och möten, ett tillsammansarbete. Parallellt har även likheter och skillnader synliggjorts och analyserats. Det finns främst likheter. Intressant och ett dilemma är till exempel att diskurserna förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro till en början hade ett liknande innehåll. En differens

synliggjordes mellan de formulerade dokumentens innehåll och informanternas beskrivningar av vad som gjordes och genomfördes.

- **Steg 5.** Avslutningsvis i analysarbetet relateras vad arbetet med att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro är och kan vara i förhållande till de tre specialpedagogiska perspektiven.

En diskurs har alltid förutbestämda positioner, som subjekt kan inta. Det betyder att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda frånvaro kan tolkas som diskurser som är förutbestämda, av skolans lagar, förordningar och styrdokument. Samtidigt behövs en medvetenhet om att diskurser har olika relationer, som vi människor bygger upp i konkreta situation. Parallellt väljer vi att avstå från andra diskurser. Här pågår förhandling om makt och tolkningsföreträde. I analysarbetet har jag växlat mellan att se delar och en helhet.

6.9 Presentation av skolorna, som deltagit i studien

Studien har, som tidigare nämnts genomförts på sju kommunala grundskolor, vilka finns i fyra olika kommuner i södra Sverige. Det är sammanlagt 14 semistrukturerade intervjuer, dels sex individuella intervjuer tillsammans med rektorer och en intervju tillsammans med både rektor och biträdande rektor dels sju intervjuer i mindre grupp tillsammans med representanter från skolornas elevhälsoteam, som har genomförts. De tillgängliga dokumenten är en handlingsplan, fyra rutiner och tre dokument med utredning och anmälning till ansvarig nämnd (Se tabell 1).

Tabell 1. Sammanställningen visar på de skolor där intervjuer genomförts tillsammans med rektor och elevhälsoteam samt de dokument som används i studien.

Skola & kommun	Rektor	Elevhälsoteam	Dokument
1. Den större kommunen Skola 1	Rektor, åk 7 - 9 Ca 400 elever	Skolsköterska Kurator Skolans EHT	“Stödprocess för elevers närvaro i skolan, 2018”
2. Den större kommunen Skola 2	Rektor, åk 4 - 9 Ca 300 elever åk 7 - 9	Skolsköterska Kurator Skolans EHT	Se ovanstående dokument
3. Den större kommunen Skola 3	Rektor, åk 7 - 9 Ca 600 elever	Skolsköterska Kurator Skolans EHT	“Fullgörande av skolplikt - stödprocess, 2019” “Skolpliktsanmälan (skolans uppgifter om elevers ogiltiga frånvaro), 2019” “Skolpliktsanmälan (elevens egen beskrivning, därför är jag borta mycket från skolan), 2019” Skolpliktsanmälan (vårdnadshavares beskrivning av orsak till barnets frånvaro från skolan), 2019”
4. Den medelstora kommunen Skola 4	Rektor, åk 7 - 9 Ca 400 elever	Skolsköterska Kurator Skolans EHT	Handlingsplan “Policy vid skolfrånvaro (...) - modellen, Att främja skolnärvaro samt förebygga och åtgärda skolfrånvaro, EHS - Insats: Insats för Elever med Hög Skolfrånvaro” (Dokumentet har flera olika titlar på försättsbladet.)
5. Den medelstora kommunen Skola 5	Rektor, åk F - 9 Ca 55 elever åk 7 - 9	Skolpsykolog Närvarocoach åk 7 - 9 Centrala EHT	Se ovanstående dokument.
6. Den mindre kommunen Skola 6	Rektor, åk 7 - 9 Ca 300 elever	Projektledare (beteendevetare) Socialpedagog	“Frånvarorutiner (...) 7–9 läsåret 2018/2019”
7. Den mindre kommunen Skola 7	Rektor & bitr. rektor åk 7 - 9 Ca 300 elever	Skolsköterska Kurator Socialpedagog	“Rutin oroväckande frånvaro och anmälan till huvudman, elever med oroväckande hög frånvaro, 2016”

7. RESULTAT

I resultatdelen redovisas inledningsvis, de tre framskrivna och förutbestämda diskurserna: främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro. Vidare synliggörs de två underdiskurserna: ansvar och makt samt samtal och möten, ett tillsammansarbete, vilka kom att framträda under analysarbetet. Därefter presenteras likheter och skillnader mellan diskurserna och hur de förhåller sig till kategoriskt perspektiv, dilemmaperspektiv och relationellt perspektiv.

I bakgrund och tidigare forskning definieras begreppen främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro. Här i resultatdelen används de som tre förutbestämda diskurser. Resultatet visar hur svårt det är att konstruera och avgränsa diskursernas innehåll. Vad som i ett sammanhang blir till innehåll i diskursen främja närvaro kan i ett annat sammanhang sammankopplas med innehållet i diskursen förebygga frånvaro eller till och med diskursen åtgärda problematisk frånvaro. En rektor (Skola 6) konstruerar och exemplifierar, vad som kan ses som en sammanfattning av respektive diskurs:

“Om en person har trillat ner i ån, vad ska man göra då? Jo, steg ett är att dra upp personen ur ån, då har man åtgärdat. Steg två är att förebygga och då bygger man ett staket så att inga fler kan trilla ner i ån. I arbetet med att främja, ja, då lär man personen och alla andra att simma”.

Att använda diskursanalys innebär frihet. Samtidigt är det diskurserna som bestämmer ramar för vad som får sägas, tänkas och göras. Svensson (2019) skriver att det behöver finnas en medvetenhet hos den som analyserar om att det alltid är vissa sanningar som etableras och härskar under en viss tidsepok. Foucault (1987) hävdar att det i alla mellanmännsliga möten och i den gemensamma praktiken finns och synliggörs vem eller vilka som har makt för att konstruera de som ska ses som ”sanning”. Det handlar om att vi människor tolkar och agerar individuellt och tillsammans. Under analysprocessen har det inneburit reflektion kring vad som är ”sanning” och vem eller vilka som har makt och ansvar. I resultatet framkommer förvisso makt, tolkningsföreträde och ansvar, men resultatet visar att vem eller vilka som ansvarar för och gör vad är förvånansvärt dolt.

7.1 Främja närvaro, att skapa en skola för alla

Till diskursen främja närvaro konstruerar både rektorer och representanter från elevhälsoteamen att följande är viktigt. De sammanfattar:

- att skolans uppdrag är att forma samhällsmedborgare och för att lyckas med det behöver eleverna vara närvarande,
- att skolan är en viktig skyddsfaktor som hjälper eleverna att få ett skol- och studieintresse och därmed en framtidstro,
- att skolan skapar och utvecklar en trygg studie- och arbetsmiljö, som eleverna upplever som positiv och
- att skolan arbetar med ett förhållningssätt där eleven är i centrum.

Diskursen främja närvaro handlar övergripande om att arbetet vänder sig till och gynnar alla elever. Det finns ej något problem utan skolmiljön kännetecknas av trivsel, trygghet och studiero. En rektor (Skola 1), synliggör och ger följande exempel:

“Det ska vara en positiv känsla att gå till skolan, helst varje morgon, men så vet vi ju att tonåringar är så att dom kanske inte hoppar och jublar varje morgon. Jag brukar säga när jag pratar med dom lite allmänt, att man åtminstone inte ska ha en klump i magen när man stiger upp, utan skolan ska vara inbjudande och tillgänglig, så att man känner sig bekväm med att gå till skolan. Man ska tycka att det känns okej, gärna jättebra men åtminstone okej.”

Vidare framkommer att skolan bör ses som elevernas arbetsplats, som erbjuder ett intressant, positivt och stimulerande jobb, där eleverna lär sig strategier för att hantera möjligheter och överbrygga hinder. Till diskursen främja närvaro relaterar, en annan rektor (Skola 3), att skolan ska profilera sig som det *“bästa alternativet”*, när eleven står inför ett val. Det *”bästa alternativet”* handlar om att det finna vuxna som ser och möter eleven, som skapar trygghet, som undanröjer hinder och som vågar ifrågasätta eventuell frånvaro men samtidigt berättar för eleven att hen är saknad. Arbetet med att främja närvaro innebär, enligt rektorn: *“Att själva händelsen att komma på lektionen måste vara så pass intressant så att det känns som det bättre alternativet än att inte vara på plats.”* En rektor, (Skola 4), tecknar en liknande bild och sammankopplar diskursen främja närvaro med vikten av att skolan har tilldragelsefaktorer. Tilldragelsefaktorer handlar, enligt rektorn om att det på skolan finns gemenskap och att skolan för alla elever möjliggör skolframgång. Skolframgång menar rektorn, infinner sig när eleven upplever att det hen lär sig finns i ett sammanhang och är meningsfull. Det som ovan exemplifieras visar att det främst är rektorer som konstruerar helheten kring arbetet med att främja närvaro. Det är ett önskvärt visionsarbete som synliggörs. Rektorerne redovisar också att närvaro främjas genom att eleverna känner att

de är inkluderade. Begreppet inkluderad betyder, enligt en rektor (Skola 4), inte, att alla elever hela tiden är med i den ordinarie undervisningen i helklass utan att eleverna har tillgång till olika lärmiljöer. Rektorer (Skola 1, 2, 3, 4 och 6) reflekterar vidare och betonar att även tydliga förväntningar och tydlig struktur i undervisning undanröjer hinder och främjar närvaro. Rektorn (Skola 4) läser från sina anteckningar och uttrycker att arbetet med att främja närvaro är sammankopplat med *“hur alla elever kan nå skolframgång”* samt att eleverna får uppleva framgång *“när vi tillsammans stegvis når högre mål”*.

Arbetet med normer och värden är en betydelsefull del av diskursen främja närvaro i förhållande till elever och vårdnadshavare. Både rektorer och representanter från elevhälsoteamen anser att det handlar om att ha ett professionellt förhållningssätt och bemötande. Elever ska mötas med respekt och i mötet ska det finnas tydliga förväntningar, en ärlighet och att eleven får tillgång till stöd och verktyg för att lyckas. Arbetet med att bygga goda relationer kräver ett engagemang hos alla vuxna och det är ett ständigt pågående arbete. Kuratorn och skolsköterskan (Skola 3) resonerar och menar:

“Vi är en stor skola men ändå finns det ett stort engagemang hos lärare och både vi, rektor och biträdande rektor är ute i korridorer och klassrum och eleverna tittar in hos oss för vi har alltid öppna dörrar.”

Normer, värden och möjligheten att skapa och behålla goda relationer handlar även om hur man samtalar och samarbetar med varandra. Kuratorn och skolsköterskan (Skola 7) återkommer vid flera tillfällen, till hur betydelsefull samverkan och samtal är i arbetet med att främja närvaro. Det är i samverkan och genom samtal som en helhetsbild skapas. Övergripande handlar det om att ha ett förhållningssätt där individen är i centrum.

7. 1. 1 Konkret arbete med att främja närvaro

När diskursen, främja närvaro exemplifieras hävdar skolsköterskorna, att hälsosamtal som alla elever i årskurs 7 eller 8 erbjuds har stor betydelse för att främja närvaro. Vid hälsosamtalet diskuteras fysisk hälsa, trivsel, trygghet, studiero och välmående. *“Lilla elevhälsoteamet”* (Skola 6) för ett resonemang kring och menar att det konkreta arbetet med att främja närvaro handlar om att skapa trygghet i klassrum, korridorer, matsalen och ute på skolgården och att det i alla miljöer finns närvarande vuxna. En skola (Skola 3) arbetar med att skapa tillgängliga fysiska lärmiljöer med till exempel ljusförstärkning, ljudutjämningsystem och att varje elev har en bestämd plats i klassrummet. Gemensamt för konstruktion av det konkreta arbetet med att främja närvaro är att undervisningen ska vara strukturerad och tydlig så alla elever vet vad som ska göras i början av lektionen,

under lektionen och i slutet av lektionen. Centrala elevhälsoteamet, i den medelstora kommunen, med skolpsykolog och närvaro-coachen framhåller att de lokala elevhälsoteamen på respektive 7 - 9 - skola varje läsår genomför värdegrundslektioner. Det handlar det om trygghet, trivsel, stress, kamratrelationer, samtal och diskussioner. Syftet är att få eleverna att känna att de mår bra och att det finns både jämnåriga och vuxna som engagerar sig och verkar för en tillåtande miljö.

Ytterligare konkreta exempel på vad diskursen främja närvaro innehåller, är att elevhälsoteamen är med tillsammans med lärare och elever och har "lära-kännadagar" innan eleverna börjar åk 7. Syftet är att lära känna eleverna, göra roliga saker tillsammans och arbetar med den blivande klassen som helhet. Arbetet fortsätter i början av höstterminen då skolorna har någon form av "kick-off" för att göra saker tillsammans och utveckla en god gruppdynamik. På en av skolorna (Skola 4) berättar kuratorn att eleverna är ute en heldag i naturen och på kvällen bjuds vårdnadshavare in. Att mötas i en annan miljö och där kunna samtala om andra saker gör, enligt kuratorn att:

"Jag tänker att när det är lära-kännadagen så är det en god uppslutning på föräldrar (...) och där är vi synlig i en annan miljö och ofta kommer föräldrar fram och vill berätta och prata med oss (...) man blir liksom inte så farlig utan vi kommer i en annan dager. Här främjar vi för alla och förbereder för framtiden."

7.1.2 Arbetet med att främja närvaro enligt handlingsplan och rutiner

Det kan konstateras att det i de tillgängliga dokumenten fyra dokument gällande rutiner, en handlingsplan och tre blanketter med anmälan om frånvaro till nämnden, saknas definitioner av vad arbetet med att främja närvaro innebär och hur det konkret ska bedrivas. Förvisso har två av dokumenten rubriker där närvaro nämns, dels "Stödprocesser för elevers närvaro i skolan", gemensam för skolorna i den större kommunen dels "Att främja skolnärvaro samt förebygga och åtgärda skolfrånvaro" gemensam för skolorna i den medelstora kommunen. Handlingsplanen i den medelstora kommunen har flera olika rubrikerna. Det är: "Fullgörande av skolplikt – stödprocess, "Policy vid skolfrånvaro" och "EHS - Insatser för elever med hög frånvaro". De olika parallella rubrikerna försvårar förståelsen för att det är ett levande och användbart dokument. Innehållet i handlingsplan och rutiner i förhållande till diskursen främja närvaro benämns inledningsvis, men därefter är konstruktion av arbetet med att förebygga och åtgärda frånvaron det som synliggörs.

I dokumenten tydliggörs att det är rektor som har det övergripande ansvaret för att främja närvaro och styra skolans systematiska arbetet. Det handlar om att informera elev och vårdnadshavare om skolplikt och skyldigheten att närvara samt elevens rätt till utbildning inom grundskolan (Se tabell 2).

7.1.3 Specialpedagogiska perspektiv, skolan som en främjande skyddsfaktor

Tidigare redovisas att diskursen främja närvaro innehåller såväl allmänna beskrivningar som mer konkreta. I arbetet med att främja närvaro utifrån ett specialpedagogiskt perspektiv, är skolan en främjande skyddsfaktor. Arbetet som prioriteras handlar om:

- att verka för en god och främjande arbetsmiljö och lärandemiljö,
- bemötande och engagemang och
- ett positivt samarbete med hemmet och inom skolan.

Rektorerna och representanterna från elevhälsoteamen menar att det är i skolan som våra framtida vuxna samhällsmedborgare formas och utvecklas. Skolans uppgift och ansvar är att erbjuda adekvat utbildning och att vara en arbetsplats med trivsel, trygghet och studiero. Vidare poängteras att arbetet handlar om, att för eleven skapa ett sammanhang och en meningsfullhet. Det handlar om att ge eleven verktyg för att lyckas och hantera motgångar. Det handlar om att motivera så att eleven får en förståelse för hur viktiga studierna är här och nu och på sikt. Både rektorer och representanter från elevhälsoteam för resonemang kring mjuka värden, såsom välbefinnande, relationer, kamratskap och trygghet i förhållande till krav på prestationer och hög grad av måluppfyllelse. I sammanhanget synliggörs ett dilemma, vilket ses som svårlöst. I skolmiljön ska det finnas ett väl fungerande stödsystem, där undervisningen är anpassad och möter eleven där hen befinner sig, så att eleven utvecklas i riktning mot mål och kunskapskrav. Till skillnad från rektorerna ger de flesta av elevhälsoteamens representanter mer konkreta exempel på vad arbetet med att främja närvaro är och kan vara. Det handlar om att göra saker tillsammans med elever och lärare, att samtala och diskutera olika ämnen för att skapa och befästa trivsel, trygghet och studiero.

Till diskursen främja närvaro relateras underdiskurserna ansvar och makt samt samtal och möten, ett tillsammansarbete. Underdiskursen ansvar och makt i förhållande till diskursen främja närvaro är allmänt hållen. Det är alla, som genom att arbeta tillsammans har ett ansvar. Informanterna, rektor och representanter från elevhälsoteamet ger ej exempel på förhållandet mellan allas ansvar och det egna ansvaret. Ansvar och makt i arbetet med att främja närvaro synliggörs främst i handlingsplan och rutiner. I

dokumenterna (Skola 1, 2, 3, 4 och 5) tydliggörs rektors ansvar. Samtidigt framkommer att rektorerna själva (Skola 2, 3, 4, 5, 6 & 7) ej beskriver eller synliggör att de har ett specifikt ansvar för arbetet med att främja närvaro. Ansvar och makt beskriver rektorerna i förhållande till ett kategoriskt perspektiv, men i det sammanhanget är det främst elevens och vårdnadshavares ansvar för skolplikt och närvaroplikt som konstrueras (Se tabell 2). Således finns ingen tydlighet i att det är rektor som har makt och det övergripande ansvaret samt att det är rektor som tillsammans med elevhälsoteamet ska arbeta för att främja närvaro. Ansvaret beskrivs istället som "delegerat" till alla och det kan vara en av orsakerna till att det finns svårigheter att beskriva vem som gör vad i arbetet. En rektor (Skola 5) uttrycker: *"Svaret på hur vi gör och ansvar måste vi ge oss själva, tillsammans, i vårt vardagliga skolarbete."* Det finns således en differens mellan vad rektorer och elevhälsoteam beskriver som ansvar och vad som står skrivet i dokumenterna handlingsplan och rutiner.

Elevhälsoteamen (Skola 1, 2 och 3) återkommer till och betonar betydelse av goda samtal och ett gott samarbete, tillsammans med elev och vårdnadshavare, för att främja närvaro. Det handlar om samtal och samarbete, som syftar till att motivera alla eleverna till studier, dels de studier som pågår här och nu dels de kommande gymnasiestudierna. Kuratorn (Skola 1) exemplifierar att motiverande samtal och arbete handlar om att stödja eleven att *"styra in kompassen i rätt riktning"* så hen får en framtidstro. Arbetet med att främja närvaro måste vara regelbundet, systematiskt och ständigt pågående. Det innebär att *"vi anpassar skolan"* istället för att försöka omvandla och anpassa eleven, säger en av skolsköterskorna (Skola 1). Skolsköterskan (Skola 3) menar att *"När vi lyckas är det för att alla är på rätt plats. (...) vi samtalar, samverkar och drar åt samma håll, med elevens bästa för ögonen"*. Resultaten visar att diskursen främja närvaro konstrueras och förhåller sig till något som är positivt och värdefullt och därmed önskvärt och eftersträvänt.

Tabell 2. Analys och sammanställning av vad skolornas dokument samt rektorer och representanter från skolornas elevhälsoteam konstruerar i arbetet med att främja närvaro, här i förhållande till kategoriskt perspektiv, dilemmaperspektiv och relationellt perspektiv.

	Kategoriskt perspektiv	Dilemma - perspektiv	Relationellt perspektiv
<p>Diskursen</p> <p>Främja närvaro</p>	<p>Rektorerna konstruerar och betonar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Elevens och hemmet ansvar för skolplikt och närvaro - Elevens vilja att fungera i sociala sammanhang - Elevens ansvar i relationer och bemötande - Förväntningar och krav på elevens måluppfyllelse -Trygghet och studiero 	<p>Rektorerna konstruerar och betonar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Skolplikt och ansvar utvecklas i gemenskap - Relationer och bemötande handlar om att ge och ta i socialt samspel - Trygghet och studiero 	<p>Rektorerna konstruerar och betonar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Skolans ansvar för adekvat utbildning så skolplikt möjliggörs - Alla individer finns i ett socialt sammanhang - Alla elever är allas ansvar, en helhetssyn som utgångspunkt i arbetet - Undervisning och metoder ska anpassas i den ordinarie undervisningen - Relationer och bemötande - Förväntningar och krav finns i ett sammanhang - Trygghet och studiero
<p>Främja närvaro</p>	<p>EHT:s representanter konstruerar och betonar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Individperspektiv där skolplikt och ansvar relateras till elev och vårdnadshavare - Elevens ansvar i relationer och bemötande - Elevens ansvar för trygghet och studiero 	<p>EHT:s representanter konstruerar och betonar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Skolplikt och ansvar utvecklas i gemenskap - Relationer och bemötande handlar om att ge och ta i socialt samspel - Trygghet och studiero 	<p>EHT: s representanter konstruerar och betonar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Helhetssyn, trygghet och studiero är utgångspunkt -Lärande och utveckling i riktning mot kunskapskrav sker i ett socialt samspel - Tillgänglig personal - Relationer och bemötande - Närvarande vuxna finns tillsammans med eleverna - Samverkan är A och O - Vi anpassar skolans lärmiljöer i stället för eleven - Elevens rätt att vara den, hen är

Främja närvaro	I skolornas dokument konstrueras och betonas: - Rektors ansvar - EHT:s ansvar - Elevens ansvar - Vårdnadshavares ansvar - Systematiskt arbete och rutiner på individnivå.	I skolornas dokument konstrueras och betonas: - Samsyn och samarbete - Rektors ansvar - EHT:s ansvar	I skolornas dokument konstrueras och betonas: - Ge eleverna trygghet, trivsel och studiero - Allas ansvar, men rektor elevhälsoteam och klassföreståndare har ett särskilt ansvar - Anpassa lärmiljön och undervisningen - Ett systematiskt arbete genomförs på individ, grupp och skolnivå
-----------------------	---	--	--

7.2 Riskfaktorer och rutiner i arbetet med att förebygga frånvaro

Det som beskrivs i diskursen främja närvaro återkommer också i diskursen förebygga frånvaro. I diskursen förebygga frånvaro, konstruerar och betonar rektorer och elevhälsoteamens representanter ett innehåll som handlar om:

- att skolan måste arbeta systematiskt för att synliggöra riskfaktorer, som kan bli eller redan är ett problem och att skolan har till uppgift att *“försöka få bort det, problemet”*,
- att skolan reagerar tidigt och direkt anpassar och sätter in insatser,
- att skolan i möten och vid samarbete med elev och vårdnadshavare är professionella samt
- att skolan är en skyddsfaktor mot utanförskap.

En allmän och gemensam förklaring av såväl rektorer som representanter från elevhälsoteamen, är att de poängterar att arbetet med att förebygga frånvaro, handlar om att få bort det som är riskfaktorer och problem. En rektor (Skola 2) beskriver att en riskfaktor för frånvaro är när en elevs studieresultat på kort tid försämras. Då gäller det att *“fånga upp”* eleven snabbt, kommunicera och ställa frågor till hen. Rektorn resonerar:

“Fönstret för att nå eleven finns alltid öppet vid några tillfällen och då skulle vi ju, vid de tillfällena och under den perioden önskar vi att vi hade haft tillgång till alla, vuxna på skolan. För det finns en period eller flera perioder under högstadietiden, där chansen finns. Missar vi den så är det inte säkert att fönstret öppnas igen och eleven får då inte hjälp.”

Det är således viktigt att skolans personal är öppen, tar sig tid, pratar och lyssnar så att eleven kan beskriva vad det är som är svårt. Frånvaro kan vara symptom på något eller en strategi för eleven att synliggöra något annat, det verkliga problemområdet.

Arbetet med att förebygga frånvaro och sätta in insatser i ett tidigt skede relaterar både rektorer och representanter från elevhälsoteamen till skolans registrering av närvaro och

frånvaro. Skolorna har olika former av närvaro- och frånvarodokumentation, exempelvis Dexter eller edWise. Det är undervisande lärare som, vid varje lektionstillfälle, har till uppgift att registrera alla närvaro och frånvaro. Läraren har olika alternativ att klicka in i programmen. Till begreppet närvaro finns till exempel alternativen närvarande eller aktiv. Närvarande betyder att eleven är på plats och med på lektioner, enligt schemat. Att eleven är aktiv, betyder att hen är på plats men inte på lektionen utan hen kan till exempel träffa kuratorn eller arbetar på skolans "café". Begreppet frånvaro definieras på flera olika sätt och det kan handla om anmäld frånvaro och ej anmäld frånvaro. Anmäld frånvaro innebär att den är beviljad, till exempel. beviljad ledighet eller sjukanmälan. Ej anmäld frånvaro är till exempel ogiltig frånvaro eller skolk, sen ankomst eller att eleven avviker från lektionen och istället är ute i korridorerna. Vid ej anmäld frånvaro får vårdnadshavare ett Sms, som informerar om att barnet inte är på plats på lektionen. Gemensamt för skolorna är också att närvaro och frånvaro följs upp minst en gång i månaden. Det som skiljer skolorna från varandra är att de har olika procentsatser eller "gyllene gränser" för när arbetet med att förebygga frånvaro ska starta eller när det förebyggande arbetet övergår till att bli åtgärdande. Det framkommer att vad som är den "gyllene gränsen" ser olika ut både inom respektive skola samt mellan skolorna och kommunerna. Procentsatser för när arbetet med att förebygga frånvaro startar växlar mellan 5, 10, 15 och 20 procents frånvaro under en månad.

7.2.1 Konkret arbete med att förebygga frånvaro

I konstruktionen av det konkreta innehållet i diskursen förebygga frånvaro växlar informanterna mellan att ge allmänna och konkreta exempel. Det poängteras hur viktigt det är att ha ett fungerande samarbete med både elever och vårdnadshavare. Ett exempel är när en rektor (Skola 3) berättar att de på alla föräldramöten för samtal om förväntningar och hur betydelsefullt det är att tillsammans arbeta för barnens bästa (Se tabell 3). På föräldramötet i årskurs 7 diskuteras och tydliggörs skolplikt. Rektorn resonerar:

"Vad är normal sjukfrånvaro på ett år? Kan vi förvänta oss att ditt barn är på plats våra 178 skoldagar. Hur ofta är en vuxen sjuk och hur ofta är ett barn sjukt? Jaa, det är kanske en till två dagar om året som är det normala."

Det är kuratorer, närvarocoach och socialpedagoger (Skola 4, 6, 7 samt Centrala EHT) som framhåller vikten av att sätta in sociala insatser för att förebygga frånvaro. Det handlar om motiverande samtal enskilt med eleven eller gruppssamtal tillsammans med elever och lärare. Rektorn (Skola 1) anser, att för att kunna förebygga frånvaro behöver det finnas

vuxna som inte hela tiden bedömer och sätter betyg. I det sammanhanget är skolsköterska och kurator viktiga personer, som har individuella samtal tillsammans med eleven.

“Jag tror att många utav våra tonåringar har behov av att prata med någon vuxen som inte ställer en massa kunskapskrav. Det gör ju många vuxna i skolans värld, idag. Hemma ställer de vuxna en massa krav på att man ska hjälpa till å´ plugga extra (...). Jag tror att det är oerhört viktigt att eleven får möta en vuxen i skolan eller någon annan stans som inte har de här vardagskraven. Utan att det är mötet, där man faktiskt får sitta och kräkas upp det man bara känner och blir galen av, det är så jätteviktigt” (Rektor, Skola 1).

Till diskursen förebygga frånvaro anser majoriteten av informanterna att framgångsrika faktorer för att komma till rätta med frånvaro är att erbjuda eleven:

- en anpassad undervisning i den ordinarie klassen,
- anpassad studiegång med eller utan praktik,
- undervisning i en mindre grupp, såsom särskild undervisningsgrupp (SUG) samt
- samtal, samverka och samarbeta både enskilt och tillsammans med vårdnadshavare för att förebygga ytterligare frånvaro.

Arbetet med att anpassa i den ordinarie undervisningen handlar om att sätta in extra anpassningar och särskilt stöd, men enligt informanterna räcker inte det. Det är istället anpassad studiegång och placering i särskild undervisningsgrupp som förebygger fortsatt frånvaro. Syftet är förvisso alltid, att få eleven att komma tillbaka till ordinarie undervisning. Samtidigt är det anpassad studiegång och placering i särskild undervisningsgrupp, där eleven läser och arbetar med ett begränsat antal ämnen som gör att elevens närvaro ökar. I särskild undervisningsgrupp finns fler vuxna med olika kompetenser. Det gör dels att undervisningen är mer anpassad för att möta eleven, dels att eleven finns i ett mindre socialt sammanhang med färre vuxna att möta och kommunicera med. Ytterligare en aspekt som informanterna påtalar är att anpassad studiegång och särskild undervisningsgrupp gör att eleverna får betyg och blir behöriga att söka nationellt gymnasieprogram.

Både rektorer och representanter från elevhälsoteam växlar perspektivtagande kring vad, vem eller vilka som är problembärare och hur problem ska åtgärdas. En rektor (Skola 7) menar att en riskfaktor för frånvaro är när elever deltar i gäng med normbrytande aktiviteter, därmed är problemet individrelaterat. Det kan tolkas som att rektorn i det sammanhanget har ett kategoriskt perspektiv i arbetet med att förebygga frånvaro. Kurator (Skola 7), anser däremot att skolan i analys av frånvaro behöver synliggöra och sätta in insatser i den problematiska lär- och skolmiljön, därmed är problemet miljörelaterat. Kurators uttalande tyder på att hen har ett relationellt perspektiv. Det kan

dock konstateras att frånvaroproblematiken främst tillskrivs eleven, som avviker från det normala, det vill säga att vara på plats i skolan, närvara och utvecklas i riktning mot mål och kunskapskraven för minst betyget E.

Resultatet visar också att det finns kritik i hur skolan arbetar med att förebygga frånvaro. Både rektorer och elevhälsoteamens representanter menar att arbetsprocessen med att förebygga frånvaro behöver starta tidigare, redan på låg och mellanstadiet. Vid överlämning till högstadiet efterlyser informanterna information om närvaro och frånvaro så arbetet med att förebygga frånvaro möjliggörs och kan fortsätta. Om inte grundskolan, åk 7 - 9 får ordning på elevers frånvaro så följer frånvaroproblematiken med eleven till gymnasiet och vidare in i vuxenlivet.

I resultatet finns en diskrepans mellan vad rektorerna och representanterna från elevhälsoteamen beskriver som mest betydelsefullt i arbetet med att förebygga frånvaro. Rektorerna menar att måluppfyllelse och betyg för fortsatta studier ska prioriteras medan representanterna från elevhälsoteamen anser att välmående är det viktigaste. Samtidigt reflekterar skolpsykologen (Centrala elevhälsoteamet, den medelstora kommunen) om, att skolan i det konkreta arbetet behöver tydliggöra att det finns ett samband mellan hälsa, välmående och måluppfyllelse.

7.2.2 Att skyndsamt kartlägga och förebygga fortsatt frånvaro

En stor del av det konkreta arbetet i diskursen förebygga frånvaro handlar om att kartlägga och analysera orsaker till den frånvaro som synliggjorts. Det överensstämmer också med vad som står i Skollagen (2010:800), om att synliggjord frånvaro skyndsamt ska utredas. Det är främst de lokala elevhälsoteamen som ansvarar för att sammanställa och redovisa elevernas närvaro och frånvaro i slutet av varje månad. När frånvaro uppmärksammas och diskuterats på EHT - möte, påbörjas kartläggning. Det framkommer att det finns en skillnad mellan hur skolorna arbetar med att kartlägga och analysera frånvaron. Mer än hälften av skolorna (Skola 1, 2, 3 och 4) poängterar att arbetet med att kartlägga ska starta tidigt, så fort frånvaro har uppmärksammas. På två av skolorna (Skola 5 och 6) uppmärksammas frånvaron men kartläggning först när frånvaron ses som problematisk och när mer omfattande åtgärder behöver sättas in. En av skolorna (Skola 7) genomför inte kartläggningar utan de använder sig istället av stödanteckningar om elevens frånvaro.

I lagstiftningen betonas rektors ansvar vid kartläggning. Resultatet visar att ansvaret är delegerat till elevhälsoteamet eller klassföreståndare på alla skolor utom en. Rektor (Skola 1) resonerar och menar att det är just rektor, som är ansvarig tillsammans med elev,

vårdnadshavare och skolans personal. Det ansvaret kan rektor inte fransäga sig. Samtidigt finns det svårigheter att konkret fastställa vad kartläggning är och innehåller. Ett exempel är, enligt elevhälsoteamen (Skola 1, 2, 3 och 5) att i kartläggningen synliggöra både styrkor och svagheter och att de vid samtal låter eleven sätta ord på tankar och känslor. I vissa fall räcker ett samtal där elev, vårdnadshavare, klassföreståndare och representant från elevhälsoteamet möts för att frånvaron ska upphöra. Samtidigt poängterar representanter från elevhälsoteam (Skola 6, 7) att det behövs en medvetenhet om, att det är vid det första mötet med elev och vårdnadshavare som förutsättningar för hur det fortsatta samarbetet kommer fungera bestäms. En kurator (Skola 1) anser att det är viktigt att diskutera den uppmärksammade frånvaron och i det sammanhanget påtala skolplikt och närvaroplikt. Om frånvaron fortsätter, fördjupas kartläggningen genom samtal. På två av skolorna (Skola 2 och 3) kallas elev och vårdnadshavare till ett förstärkt och extrainsatt utvecklingssamtal där närvaro och frånvaro på nytt diskuteras tillsammans med klassföreståndare och representant från elevhälsoteamet. Det är viktigt att skolan med utgångspunkt från kartläggning och analys förbereder förslag på insatser, vilka elev och vårdnadshavare därmed får möjlighet att ta ställning till. Rektor (Skola 2) säger: *“Det handlar om att samtala och anpassa utifrån individen och där hitta de bästa lösningarna som förebygger mer frånvaro.”* Frånvaro behöver också diskuteras utifrån ett tidsperspektiv, dels vad det får för konsekvenser här och nu dels på längre sikt.

7.2.3 Samtal och tillsammansarbete

I såväl skolornas rutiner och handlingsplan som vid alla intervjutillfällen betonas underdiskursen samtal och möte, ett tillsammansarbete. Här formas olika typer av samtal dels enskilda tillsammans med eleven, dels samtal tillsammans med vårdnadshavare. Utgångspunkt är alltid elevens bästa, samtidigt har samtalen till syfte att synliggöra, att eleven vid alla former av frånvaro missar undervisning, tid för lärande och kunskapsinhämtning. Ytterligare ett syfte som betonas är att det under samtalet ska diskuteras vilka insatser som ska sättas in och vem som ansvarar för det. Underdiskursen samtal och möte, ett tillsammansarbete sammankopplar informanterna främst med samtal och samarbetet tillsammans med elev och vårdnadshavare, men samtidigt, menar de att det är samtal och samarbete tillsammans med skolans personal, skolläda och elevhälsoteam som behöver vidareutvecklas. Samtalen måste vara professionella eftersom det är samtalet som möjliggör arbetet med att förebygga fortsatt frånvaro. En kurator (Skola 7) låter förstå att: *“det mest effektiva arbetssättet för att förebygga är att ha*

professionella samtal och ett bättre samarbete och en god samsyn". Vidare menar kurator, skolsköterska och socialpedagog att det kan finnas en barriär mellan lärare och elevhälsoteam, där lärarna inte riktigt vet när och hur de ska kontakta elevhälsoteamet. I det gemensamma förebyggande arbetet behövs ett tydligt ledarskap och en tydlig ansvarsfördelning. Om samarbetet, på en skola, inte fungerar gör det att elever med frånvaro kan falla mellan stolarna.

7.2.4 Rutiner och handlingsplan i förhållande till förebyggande arbete

Resultatet visar att det i såväl rutiner (Skola 1, 2, 3, 6 och 7) som handlingsplan (Skola 4 och 5) poängteras elevens rätt till en adekvat utbildning, delaktighet och inflytande men också elevens och vårdnadshavares ansvar för skolplikt och närvaroplikt. När rektorn (Skola 5) beskriver arbete och innehåll i diskursen förebygga frånvaro i förhållande till handlingsplan uttrycker rektorn att det är svårt att definiera vad som är främjande respektive förebyggande arbete. Rektorn anser att det inte finns någon skillnad. Det är rektorerna som ansvarar för att informera elev och vårdnadshavare om att de alltid är skyldiga att anmäla om barnet är förhindrad att delta i undervisningen.

I dokumenten finns olika definitioner av begreppet frånvaro. På två av skolorna (Skola 4 och 5) ska all frånvaro, både anmäld och ej anmäld, registreras och sammanställas. Det centrala elevhälsoteamet (den medelstora kommunen) poängterar att de strävar efter att i handlingsplanen inte använda laddade och värderande begrepp såsom ogiltig frånvaro eller skolk. I handlingsplanens bakgrund står det: *"(...) här har vi valt att registrera all frånvaro oavsett form eftersom alla timmar eleven inte är närvarande innebär ett kunskapsstapp."* Att i det förebyggande arbetet sätta in tidiga insatser ökar förutsättningarna för att en elev ska komma tillbaka till skolan. Skolpsykologen (Centrala elevhälsoteamet, den medelstora kommunen) högläser ur handlingsplanen och menar att: *"Två veckors frånvaro kan räcka för att ett skolfrånvarobeteende blir befäst. En fungerande skolgång är den största skyddsfaktorn för livet"*.

I handlingsplan och rutiner återfinns olika beräkningar och procentsatser. Det är här gränsen för elevers närvaro och frånvaro konstrueras. På en skola (Skola 6, Rutiner) ska klassföreståndare, om frånvaro under en vecka överskrider tio procent, ha samtal med elev och därefter samma dag kontakta vårdnadshavare. Klassföreståndaren har också till uppgift att dokumentera samtalet i form av minnesanteckningar. På två andra skolor är det tio procent under en tvåveckorsperiod, som avgör när klassföreståndaren ska kontakta vårdnadshavare angående frånvaron. Klassföreståndare avgör själv om vårdnadshavare ska få informationen via telefonsamtal, mejl eller möte på skolan (Skola 1 och 2, Rutiner). På

ytterligare en av skolorna (Skola 7, Rutiner) är det klassföreståndare som har till uppgift att: “(...) vid oro angående frånvaro ta kontakt med vårdnadshavare och diskutera anledningen till att barnet inte är på skolan”. Här finns ingen procentsats att utgå ifrån. Skolorna (Skola 4 och 5) ska reagera och kontakta vårdnadshavare när den sammanlagda frånvaron överstiger 15 procent på en månad. Resultatet visa att handlingsplan och rutiner förvisso finns i skolverksamheten, men samtidigt finns tolkningsutrymme i att definiera vad kartläggning är, när den ska påbörjas, hur samarbetet ser ut, när insatser ska sättas in och vem som har ansvar för vad.

7. 2. 5 Ansvar i arbetet med att förebygga frånvaro

I underdiskursen ansvar och makt finns en diskrepans mellan vem som gör och ansvarar för vad och vem som fattar beslut om förebyggande insatser och åtgärder och vad de ska innehålla. Det framkommer att ansvaret är uppdelat mellan klassföreståndare, representanter från elevhälsoteamet (främst skolsköterska eller kurator) och rektor. Det är rektor som har det övergripande och formella ansvaret, samtidigt som ansvar för att kartlägga, dokumentera, kontakta hemmet och genomföra möten och samtal är delegerat till elevhälsoteamet och klassföreståndare. På en av skolorna (Skola 6) är det klassföreståndaren ansvarar för att varje vecka diskuterar närvaro och frånvaro tillsammans med eleverna och sedan rapportera vad som framkommer till “Lilla elevhälsoteamet”. På två skolor (Skola 2 och 7) är det klassföreståndare som ansvarar för att följa upp och rapportera frånvaro till skolans elevhälsoteam och rektor, en gång i månaden. På de fyra skolorna (Skola 1, 3, 4 och 5) är det skolsköterskan som har ansvar för att kontrollera och analysera frånvaro en gång i månaden. Framkomna resultat redovisas därefter på elevhälsoteamets möte. Både kuratorn och skolsköterskan (Skola 3) påvisar att frånvaro tas upp varje gång elevhälsoteamet har möte, således en gång i veckan. “Närvaro och frånvaro är återkommande på varje dagordning, Det står helt enkelt alltid med.” De resonerar vidare och menar att rektor och elevhälsoteam behöver ge klassföreståndare och berörda lärare en tydlig återkoppling. När diskursen förebygga frånvaro konstrueras återkommer informanterna vid flera tillfällen till ansvar och hur det är fördelat inom skolan mellan olika kompetenser, mellan elev, hem och skola men även ansvar i förhållande till andra externa myndigheter. Både rektorer och elevhälsoteam poängterar att det är viktigt att diskutera skolans ansvar kring närvaro och frånvaro. Det handlar om att tydliggöra att: “Skolan är platsen där kunskap ska utvecklas, sedan är det trivsel och trygghet, men främst är det kunskap som är skolans uppdrag” (Skola 7, Rektor & biträdande rektor).

Tabell 3. Analys och sammanställning av vad skolornas dokument samt rektorer och representanter från skolornas elevhälsoteam konstruerar i arbetet med att förebygga frånvaro, här i förhållande till kategoriskt perspektiv, dilemmaperspektiv och relationellt perspektiv.

Special-pedagogiska perspektiv	Kategoriskt perspektiv	Dilemma - perspektiv	Relationellt perspektiv
<p>Diskursen</p> <p>Förebygga frånvaro</p>	<p>Rektorerna konstruerar och betonar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Synliggjord frånvaro - problematik är främst individrelaterad - Stöd till individen i tid - Stöd och kompensation erbjuds utanför den ordinarie undervisningen och eleven återkommer till klassen när mål är uppnådda - Frånvarokontroll 	<p>Rektorerna konstruerar och betonar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Problem en som synliggjorts kan relateras till såväl individ som lärmiljö - Närvaro och frånvarokontroll 	<p>Rektorerna konstruerar och betonar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Alla har ett gemensamt ansvar och verkar för att tillsammans ge stöd inom ramen för klassen. - Frånvaro behöver ses i ett vidgat perspektiv - Relationer och bemötande - Skolan har ett salutogent perspektiv - Närvarokontroll är utgångspunkt i arbetet med att synliggöra risker.
<p>Förebygga frånvaro</p>	<p>EHT:s representanter konstruerar och betonar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mindre grupp med individuellt stöd leder till en positiv utveckling - Kompensatoriska insatser erbjuds 	<p>EHT:s representanter konstruerar och betonar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Problemen som synliggjorts kan relateras till såväl individ som lärmiljö 	<p>EHT: s representanter konstruerar och betonar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kunskapsmål, sociala mål och lärande sker i ett samspel - Närvaro är utgångspunkt men synliggjorda frånvaroproblem är främst miljörelaterade. -Handledning till lärare och skolledning - Samarbete och samverkan - Professionella och framåtsyftande samtal
<p>Förebygga frånvaro</p>	<p>I skolornas dokument konstrueras och betonas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kartläggning av eleven - Samtal och möten med elev och vårdnadshavare - Alla har ett ansvar men elev, vårdnadshavare och klass - föreståndare ska ett extra ansvar - Dokumentation -Gemensamma tidiga insatser på individnivå anpassad studiegång, SUG och särskilt stöd 	<p>I skolornas dokument konstrueras och betonas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kartläggning av elev och skolmiljö - Samtal och möten med elev och vårdnadshavare - Dokumentation -Gemensamma tidiga insatser på individ och gruppnivå. anpassad -Särskilt stöd i klassrummet 	<p>I skolornas dokument konstrueras och betonas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kartläggning på individ, grupp och skolnivå - Samtal och möten där syftet är att förebygga fortsatt frånvaro - Alla har ett ansvar, men rektor har det övergripande ansvaret

7.3 Åtgärda problematisk frånvaro

I diskursen åtgärda problematisk frånvaro betonar både rektorer och representanter från elevhälsoteamen betydelsen av:

- att åtgärda frånvaro handlar om att reagera och agera för att snabbt återfå eleven till skolan,
- att skolan vid 20 procents frånvaro eller mer, skyndsamt gör en fördjupad kartläggning. Det som framkommer analyseras så rätt åtgärder kan sättas in,
- att kunna samarbeta med elev och vårdnadshavare,
- att kunna samverka tillsammans med andra instanser inom kommunen och externa myndigheter samt
- att aldrig ge upp utan ständigt sträva efter att finna lösningar och överbrygga problem och svårigheter.

7.3.1 Närvaroplikt och skolfrånvaro

De tidigare synliggjorda likheterna, mellan diskurserna främja närvaro och förebygga frånvaro, återfinns även mellan diskurserna förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro. Vid konstruktion av diskursen åtgärda problematisk frånvaro betonar majoriteten av informanterna att det är viktigt att fortsätta arbeta tillsammans med elev och vårdnadshavare för att bibehålla goda och fungerande relationer (Se tabell 4). Såväl rektorer som representanter från elevhälsoteamen poängterar hur viktigt det är att tydligt och informativt tala om vad närvaro gör för hälsa, välmående, kunskapsinhämtning, lärande och studieresultat samt vilka konsekvenserna blir när barnet inte är i skolan. Vidare handlar det om att tydliggöra ansvarsfördelningen mellan skola och hem. En rektor (Skola 1) sammanfattar vad som är hemmets respektive skolans ansvar: *“när barnet är här, då är det skolans ansvar, men fram till skoldörren så är det vårdnadshavarens ansvar.”* Skolans ansvar är att ordna, anpassa och ge elevens stöd så att närvaron ökar. En rektor (Skola 7) poängterar att: *“Varje åtgärd ska utgå från en individuell bedömning om vad som är bäst så att barnet ökar sin närvaro i skolan och därmed fullföljer sin skolplikt.”* I förhållande till diskursen åtgärda problematisk frånvaro påtalar informanterna anmälningsplikt och skyldighet att göra en orosanmälan till socialtjänsten, för elever med hög frånvaro.

I resultatet framkommer att det finns likheter mellan de tre diskurserna främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro. Det konkreta arbetet, för att komma till rätta med problematisk frånvaro, handlar precis som i arbetet med att förebygga frånvaro om: särskilt stöd, anpassad studiegång med kortare dagar och färre

lektioner eller anpassad studiegång, med eller utan arbetspraktik samt placering i särskild undervisningsgrupp (SUG). En rektor (Skola 4) anser att:

“(...) gällande dom elever med allra högsta frånvaron så är anpassningen i form av ett mindre sammanhang en framgångsrik åtgärd. Jaa, det är en framgångssaga för elever som har svårt att vara i en större grupp ”

Projektledare och socialpedagog (Skola 6), har i projektarbetet med att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro arbetat med olika former av särskilda undervisningsgrupper. De menar att åtgärden, särskild undervisningsgrupp, är det som möjliggör att elever återvänder till skolan. Vidare resonerar rektorer (Skola 5 & 6) och representanter från elevhälsoteam (Skola 2 & 5) kring att skolan uppdrag främst är att se till att alla eleven når mål och kunskapskrav så att de kan påbörja gymnasiestudier. Syftet med insatta åtgärder behöver därför inte vara att eleven ska återgå till den ordinarie klassrumsundervisningen.

Rektor och representanter från elevhälsoteamet (Skola 3) ger dock exempel på ett annat enkelt, effektivt och konkret åtgärdande arbete:

“Vi har en oerhört effektiv insats, som vi inte har nå t namn på men det är att elevens klassföreståndare träffar eleven med frånvaroproblematik fem minuter varje morgon. (...) några testade och började jobba med det och det blev jätteeffektivt för de här eleverna. Eleven får hjälp med att strukturera dagen och man tittar på vad som ska hända idag. Det kan vara det här lilla, lilla problemet, som man har möjlighet att överbrygga med ett kort möte. Förväntningen på eleven är bara att han eller hon ska komma på dom här femminuterna, sen kan eleven välja om hen ska stanna eller gå hem. Det har visat sig att i stort sett alla elever stannar” (Se tabell 4).

Den kartläggning som påbörjas under arbetet med att förebygga frånvaro fortsätter och fördjupas under arbetet med att åtgärda problematisk frånvaro. Representanter från elevhälsoteam (skola 1, 2, 3 & 5) poängterar hur viktigt det är att synliggöra både pedagogiska, psykosociala och medicinska perspektiv för att få en helhetssyn på frånvaroproblematiken. Vid möte tillsammans med elev och vårdnadshavare gör alla skolorna i studien någon form av dokument eller plan med insatser och åtgärder, främst på individnivå (Se tabell 4).

Resultatet visar också att det finns svårigheter att åtgärda problematisk frånvaro på både skol-, grupp- och individnivå. Enligt elevhälsoteamets representanter (Skola 7) fungerar inte samarbetet inom skolan. Socialpedagogen berättar att *“det är ofta upp till mentor om representanter från elevhälsoteamet kopplas in tidigt eller ej i arbetet med att åtgärda frånvaro. Det finns lärare som väljer vem eller vilka hen tänker samarbeta med och vem eller vilka som*

hen avser att inte samarbeta med. Socialpedagogen reflekterar vidare och menar att: *“Vi behöver skapa en trygghet i hur ärendegången ska se ut och se till att alla följer den. För att utveckla samarbetet behöver vi arbeta med det hela tiden. Just nu är det inte, en skola för alla.”* Det är ett problem som behöver stramas upp från ledningshåll. Det blir farlig när arbetet blir slumpmässigt och information delas med den som vid det tillfället finns i närheten. Arbetet försvåras ytterligare eftersom det i skolans rutiner står att: *“(…) varje rektorsområde får själva avgöra när elevhälsoteamet ska gå in eftersom elevhälsoteamets insatser ska vara situationsanpassade.”*

Till diskursen åtgärda problematisk frånvaro konstrueras också innehåll till det arbete som görs när skolornas insatta åtgärder ej ger önskvärt resultat. Inom respektive kommun finns olika former av skolinterna verktyg såsom närvarocoach samt specialpedagoger, kuratorer och skolpsykologer med särskilt uppdrag eller mobila team. I den medelstora kommunen arbetar det centrala elevhälsoteamet på både individ-, grupp- och skolnivå för att ge eleven och hemmet stöd, handleda rektor, lärare och det lokala elevhälsoteamet kring vad som kan vara bäst för eleven. Benämningarna Mobila teamet eller Resursteamet har olika betydelser, dels kan de tillhöra kommunens centrala elevhälsoteam, dels socialtjänst och fältsekreterare. Arbetet de gör är främst tillsammans med elev och familj. Det handlar om att göra hembesök, erbjuda hemundervisning eller genomföra aktiviteter med eleven på skolan eller utanför skolan. För att få tillgång till och stöd av mobila team eller kommunernas kompetenser med särskilt uppdrag behöver rektor skriva och skicka in en ansökan som beskriver det tänkta uppdraget och önskade stödinsatser. Rektorer (Skola 1, 2 och 3) ska i ansökan tydlig redovisa redan insatta åtgärderna. En av rektorerna (Skola 1) hävdar att hen och skolan som helhet:

“(…) vi ska känna att vi har gjort allt vi kan, så att vi med gott samvete kan skicka in en ansökan om stöd och hjälp, för att komma till rätta med elevens problematiska frånvaro”.

Resultatet visar också på hur diskursen åtgärda problematisk frånvaro förhåller sig till underdiskursen samtal och möten, ett tillsammanarbete. En åtgärd som förutsätter samverkan, vilken både representanterna från elevhälsoteamen och rektorerna påvisar är arbetet tillsammans BUP (Barn och ungdomspsykiatri), socialtjänst och habilitering. Syftet är att de tillsammans ska verka med barnets bästa, som utgångspunkt. Både rektorer (Skola 1, 3 & 6) och representanter från elevhälsoteamet (1, 3, 6 & 7) påtalar en differens mellan vad som finns formulerat och vad som genomförs. Det gemensamma arbetet försvåras på grund av olika grader av sekretess och olika synsätt kring vem som ansvarar för vad. Informanterna exemplifierar och menar att skolan återfår ärenden när någon av

myndighet anser att skolan inte har fullgjort sitt uppdrag. Skolan kan däremot inte återsända ett elevärende när de anser att till exempel BUP inte fullgjort vad de borde göra. En kurator (Skola 3) menar att det blir en maktkamp.

“Samverkan med alla är jätteviktigt, men så som det ser ut nu så händer det gång på gång att det inte blir någon samverkan utan skolan får ta på sig alldeles för mycket fast vi anmäler och frågar (...) Skolan har mer och mer utvecklats till att ta hand om allt och just nu håller vi på att anpassa ihjäl oss.”

I sammanhanget resonerar representanterna från elevhälsoteamen också om SIP – möten (Samordnad Individuell Plan), vilka ska vara framåtsyftande för att skapa en helhetssyn, så att eleven återkommer till skolan och fortsätter studierna. Förvisso finns en strävan efter att samverka men otydlig ansvarsfördelningen gör att elever med frånvaroproblematik skickas mellan skola, BUP och socialtjänst.

En rektor (Skola 4) beskriver också fungerande samarbete med externa myndigheter för elever med en komplex frånvaroproblematik. Vid de SIP-möten, som rektorn exemplifierar möts elev, vårdnadshavare och representanter från skola, socialtjänst och BUP. Mötet kan ses som åtgärdande, men syftet är att tillsammans komma fram till konkreta insatser och åtgärder.

7.3.2 Rutiner och handlingsplan i arbetet med att åtgärda frånvaro

Diskursen, åtgärda problematisk frånvaro får störst utrymme i handlingsplan, rutiner och blanketter. När informanterna svarar och reflektera kring vad dokumenten innehåller och hur de används, är det främst det åtgärdande arbetet som exemplifieras. Syftet med att ha rutiner och dokument, menar såväl elevhälsoteamens representanter som rektorerna, handlar om en tydlighet i vad som ska göras. Rektor (Skola 7) uttrycker:

“(…) att ha det nedskrivet, så att alla kan känna sig trygga i att jag gör det som förväntas av mig, att man inte behöver famla (...). Jag behöver inte kunna det utantill. Jag behöver inte vara en supermänniska och hitta på att jag ska göra det, utan jag vet att det som står ska också genomföras.”

Biträdande rektor (Skola 7) resonerar vidare och anser, att rutiner i förhållande till diskursen åtgärda problematisk frånvaro ger en trygghet och något att luta sig mot när elev och vårdnadshavare har andra åsikter. Samtidigt behöver det finnas en medvetenhet om att även om rutiner följs så ser åtgärder olika ut eftersom varje individ är unik med olika behov och problem. Informanterna synliggör att rutiner kan tolkas som bra, men rutiner omfattar inte och innebär ej någon patentlösning eller universell lösning som fungerar för alla. Det går att skönja att det som står i rutinerna inte alltid genomförs. En

skolsköterska (Skola, 5) hävdar att regler, ramar och rutiner är bra men ibland kan det försvåra arbetet, eftersom kartläggningar och utredningar tar tid. Frågan behöver synliggöras och diskuteras. *“Goda rutiner är till för att följa men det behövs också en flexibilitet för att kunna möta den enskilda eleven”*. Kuratorn (Skola, 3) reflekterar och menar att rutiner också kan försvåra arbetet:

“Här har vi ibland en fyrkantig rektor, som säger: har du inte gjort någon kartläggning och analys om frånvaron då kan du komma tillbaka till mig om tre veckor när du har gjort den”.

Kuratorn och skolsköterskan (Skola 3) resonerar vidare och synliggör en önskan:

“Det skolan behöver utveckla är att ha ett annat tänk, där vi jobbar lite mer öppet och förebyggande och förutsättningslöst, så lärare och vi i elevhälsan lite lättare och snabbare kan lyfta, elevärenden. Vi vill ju vara mer ute i klasserna och jobba tillsammans med elever och lärare”.

Gemensamt för skolornas olika dokumenten är att, det finns olika steg, att följa, frågeområden att besvara och åtgärder att sätta in. Det handlar om kontakter med elev, vårdnadshavare, lärare, elevhälsoteamet och rektor. En samtalsprocess påbörjas för att komma till rätta med den problematiska frånvaron. Samtalet dokumenteras och arkiveras på skolan och berörd personal informeras om vad som framkommer. I både rutiner och handlingsplan poängteras att det är viktigt att följa upp samtal och insatta åtgärder och uppföljning växlar mellan att ska en gång i veckan eller en gång i månaden. Förändras inte elevens frånvaro, så kallas eleven på nytt till möten och samtal (Se tabell 4).

Det kan konstateras att ansvar och ansvarsfördelning ser delvis olika ut i handlingsplan och rutiner. Å ena sidan kan ansvarsfördelningen vara delegerad till elevhälsoteamets representanter, i första hand skolsköterska och kurator (Skola 2, 3, 4 & 5). Å andra sidan kan ansvaret vara delegerat till klassföreståndare, eftersom det är hen som möter eleverna i vardagen på ett annat sätt än vad elevhälsoteamet gör (Skola 6). Att arbetet delegeras ses som en framåtsyftande lösning. En rektor (Skola 1) poängterar att rektorn behöver ha en helhetsbild, därför kan inte arbetet med att åtgärda problematiska frånvaro delegeras. Det räcker det inte komma in i arbetet först när mobila team eller resursteam kopplas in eller när skolorna gör en orosanmälan till socialtjänsten.

I den större kommunen (Skola 1, 2 och 3) ska skolorna sedan februari, 2019 i sin verksamhet använda de dokument som handlar om *“Skolpliktsanmälan”*, vilken består av tre delar eller blanketter: *”Vårdnadshavares beskrivning av orsaker till barnets frånvaro från skolan (skolplikt) - blankett”*, *”Elevens egen beskrivning, därför är jag borta mycket från skolan (skolplikt) - blankett”* samt *”Skolans beskrivning och uppgifter om elevens frånvaro och insatta åtgärder - blankett”*. Syftet med blanketterna är att dels

Lärandeförvaltning dels Lärandenämnden ska få ta del av de ifyllda blanketterna inför beslutsfattande kring frånvaroproblematik. De ifyllda blanketterna ska sammanställa information om orsaker till elevens frånvaro i förhållande till vad eleven, vårdnadshavare och skolan redovisar. Kurator och skolsköterska (Skola 3) som använder dokumentet i arbetet med att åtgärda problematisk frånvaro menar att blanketterna även är användbara i arbetet med att kartlägga och ha som utgångspunkt vid samtal. *“Varje åtgärd ska utgå från en individuell bedömning om vad som är bäst för att eleven ska öka sin närvaro i skolan och därmed fullfölja sin skolplikt”* (Skola 3, Rutiner). Det är således ett gemensamt arbete, för att tillsammans finna och sätta in rätt åtgärder.

Sammanfattningsvis handlar det konkreta arbetet med att åtgärda om möten, möten och åter möten samt samtal, samtal och åter samtal. I diskursen åtgärda problematisk frånvaro finns en diskrepans mellan vad som konstrueras i handlingsplan och rutiner och vad som konkret konstrueras av informanterna. Resultatet visar att såväl rektorer som elevhälsoteamens representanter inte sammankopplar handlingsplan och rutiner med ansvar och vad som ska göras i arbetet. Handlingsplan och rutiner relateras istället till dokumentation i form av insatser och åtgärder, elevplaner eller åtgärdsprogram. Vidare framkommer att handlingsplan, rutiner och elevdokument används och skrivs för att skolan ska ha ryggen fri. Diskussionen mellan hur rutiner ska se ut och följas och tolkas pågår parallellt med arbetet.

Tabell 4. Analys och sammanställning av vad skolornas dokument samt rektorer och representanter från skolornas elevhälsoteam konstruerar i arbetet med att åtgärda problematisk frånvaro, här i förhållande till kategoriskt perspektiv, dilemmaperspektiv och relationellt perspektiv.

Special - pedagogiska perspektiv	Kategoriskt perspektiv	Dilemma - perspektiv	Relationellt perspektiv
<p>Diskursen</p> <p>Åtgärda problematisk frånvaro</p>	<p>Rektorerna konstruerar och betonar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - insatser sätts in när frånvaron är 20 % eller mer - placering i SUG, särskild undervisningsgrupp för måluppfyllelse och fortsatta studier på gymnasiet - anpassad studiegång för måluppfyllelse och fortsatta studier på gymnasiet - SIP - möten med beslut om åtgärder från flera myndigheter 	<p>Rektorerna konstruerar och betonar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - en SUG, särskild undervisningsgrupp utgör en väl anpassad miljö för individen, där undervisning anpassas utifrån individens behov och förutsättningar. 	<p>Rektorerna konstruerar och betonar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kan inte den ordinarie undervisningen anpassas så kan SUG, särskild undervisningsgrupp vara en utgångspunkt för utveckling av metoder och undervisning som därefter sprids till den ordinarie undervisningen. - samtal, där utgångspunkten är det som fungerar bra - samarbete elev, hem, skola och andra instanser såsom BUP och socialtjänst
<p>Åtgärda problematisk frånvaro</p>	<p>EHT:s representanter konstruerar och betonar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Insatser sätts in när frånvaron är 20 % eller mer. - Placering i SUG, särskild undervisningsgrupp för måluppfyllelse och fortsatta studier på gymnasiet. - Anpassad studiegång för måluppfyllelse och fortsatta studier på gymnasiet. - Rutiner och flera vuxna. - Samverkan med andra instanser för att sätta in åtgärder. 	<p>EHT:s representanter konstruerar och betonar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - SUG en särskild undervisningsgrupp utgör en väl anpassad miljö för individen, där undervisning anpassas utifrån individens behov och förutsättningar. - Samtal. - Samarbete och samverkan inom skolan och med andra myndigheter. 	<p>EHT: s representanter konstruerar och betonar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kan inte den ordinarie undervisningen anpassas så kan den särskilda undervisningsgruppen vara en utgångspunkt för utveckling av metoder och undervisning som därefter sprids till den ordinarie undervisningen. - Samtal, där utgångspunkten är det som fungerar - Samarbete elev, hem, skola och andra instanser såsom BUP och socialtjänst.

<p>Åtgärda problematisk frånvaro</p>	<p>I skolornas dokument konstrueras och betonas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Insatser på individnivå - Samtal, elev, vårdnadshavare och klassföreståndare med syftet att förändra elevens frånvarobeteende - Möten, elev, vårdnadshavare, klassföreståndare, EHT - personal och rektor. - Beslut om åtgärder - Anmälan till socialtjänst - Anmälan till BUP - Anmälan till Lärandeförvaltning och Lärande - nämnd - Samverkan för att förändra elevens frånvarobeteende - Vitesföreläggande 	<p>I skolornas dokument konstrueras och betonas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Insatser på gruppnivå - Samtal, elev, vårdnadshavare och klassföreståndare där syftet är att förändra både lärmiljö och elevens frånvarobeteende - Möten, elev, vårdnadshavare, klassföreståndare, EHT - personal och rektor. - Beslut om åtgärder och frivilligt samarbete med socialtjänsten - Anmälan till Lärandeförvaltning och Lärande - nämnd - Samverkan för att förändra elevens frånvarobeteende och lärmiljö - Vitesföreläggande, när inga andra åtgärder ger resultat. 	<p>I skolornas dokument konstrueras och betonas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Insatser på skolnivå och elevens lärmiljö. - Samtal, elev, vårdnadshavare och klassföreståndare där syftet är att förändra både lärmiljö och ge ytterligare stöd när eleven är närvarande. - Möten, elev, vårdnadshavare, klassföreståndare, EHT - personal och rektor, som är lösningsfokuserade. - Gemensamt arbetet som är lösningsfokuserat. - Tydlig och systematisk arbetsgång i arbetet, med analys, sätta in åtgärder, stämna av och utvärdering. - Professionellt förhållningssätt i möte med elev och vårdnadshavare. - Samarbete och samverkan både inom skolan och med andra myndigheter.
---	--	--	---

8. DISKUSSION

I avsnitten som följer diskuteras först val av metod och analysverktyg, därefter de resultat som synliggjorts. Det insamlade materialet i form av intervjuer och dokument har analyserats utifrån de förutbestämda diskurserna, främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro samt de framkomna underdiskurserna, makt och ansvar och samtal och möte, ett tillsammansarbete. Resultatdiskussionen utgår även från de specialpedagogiska perspektiven och hur de förhåller sig till diskurserna. Avslutningsvis redovisas slutsats och tankar kring framtida forskningsområden.

8.1 Metoddiskussion

Studiens syfte har varit att analysera vad rektor och elevhälsoteam i grundskolans årskurs 7-9, gör och arbetar med för att främja alla elevers närvaro samt förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro. Vid studier om samhällets verklighet och vardag, i det här fallet grundskolan 7-9, är det viktigt att ha en medvetenhet om att perspektivval alltid sker. Det betyder att verkligheten kan ses med olika "glasögon" och det påverkar tolkning och analys av insamlat material. Bryman (2004) tydliggör hur viktigt det är att ha en medvetenhet om, att varje människa har rätt och kan avgöra vad som är viktigt och vad hen väljer att bortse ifrån.

8.1.1 Kvalitativa intervjuer och dokumentanalys

Vid kvalitativa intervjuer sker det ett möte mellan människor och det är utbytet av frågor och svar som möjliggör samtal och reflektion. Det är frågandet som är utgångspunkt för kvalitativa intervjuer. Frågandet frambringar också kunskap, dynamik och en god interaktion mellan informant och forskare. Bryman (2004) och Kvale (1997) poängterar att det handlar om att ha både öppna frågor, sonderande frågor, strukturerade frågor och frågor som följer upp det som framkommer.

I studien har, dels semistrukturerade individuella intervjuer och gruppintervjuer, dels analys av skolornas och kommunernas dokument om närvaro och frånvaro använts. I arbetsprocessen fanns till en början en mängd frågor, som skrevs ner som reflektion under litteraturläsning. Det blev en stor mängd "kan - vara - bra - att veta och ha - frågor". De frågorna granskades kritiskt och jämfördes med studiens syfte och frågeställningar. Resultatet blev fem frågeområden. De *Inledande frågor*, handlade om ord och begrepp, närvaro- och frånvarorapportering, rutiner och dokument samt ansvar. Tre frågeområden handlade om:

Främja närvaro - det konkreta arbetet i skolvardagen, Förebygga frånvaro - det konkreta arbetet i skolvardagen samt Åtgärda frånvaro - det konkreta arbetet i skolvardagen. Det femte frågeområde var *Avslutande frågor*, som handlade om vad skolan och informanterna ville vidareutveckla för att lyckas med arbetet att främja närvaro (Bilaga 2).

För att ytterligare tydliggöra om frågorna svarade mot studiens syfte och frågeområden, hade jag kunnat genomföra en pilotstudie på en av skolorna. Det hade varit på sin plats, eftersom jag efter de två första intervjutillfällena tillsammans med representanter från ett elevhälsoteam och rektor samt min reflektion, blev medveten om att frågorna i det inledande frågeområdet gav ett stort tolkningsutrymme. Begreppen främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro, var också svårdefinierade. Vidare framkom att även frågorna i det avslutande frågeområdet, under intervjutillfällena, sammankopplades med de frågeområden som handlade om arbetet med att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro. Frågorna som handlade om ansvar och ansvarsfördelning kringgick informanterna till viss del och där hade jag kunnat vara mer tydlig och fråga på nytt. Vid de fortsatta intervjutillfällena var jag mer strukturerad och om något var oklart ställde jag frågor på nytt, för att få ett svar. Jag valde också att sammanfatta och fråga om jag uppfattat informantens beskrivning på ett korrekt sätt. Vid gruppintervjuerna var jag tydlig med att föra samtalet vidare och låta alla gruppmedlemmar komma till tals.

Intervjuerna har växlat mellan att vara 35 minuter och 65 minuter. Tidsåtgång har gjort att det behöver finnas en medvetenhet om hur det påverkar möjligheterna att besvara mer öppna och fördjupade frågeställningar. Informanterna har växlat mellan att delge information och reflektera. Det fanns både för- och nackdelar med att ge informanterna frågeområden i förväg. Det var positivt, när informanten var förberedd och hade reflekterat kring ämnesområdet. Däremot var det en nackdel när informanten hade förberett sig på så sätt att hen valde att läsa innantill från sina anteckningar för att besvara respektive fråga. Det var främst en rektor och representanter från det centrala elevhälsoteamet som relaterar sina svar till formulerade visioner, framåtsyftande mål och den reviderade handlingsplanen. Det gjorde att det var svårt att få ta del av konkreta exempel. De informanterna hade kanske varit mer bekväma med att besvara en skriftlig enkät med öppna frågor. Det hade det varit på sin plats att enbart skicka övergripande frågeområden och ej de mer specifika frågeställningarna. Jag hade även kunnat ställa konstruktiva följdfrågor för att få mer information.

Hos informanterna har det funnit en vilja att redovisa det som överensstämmer med vad som står i styrdokument, för att på så sätt visa att skolan arbetar på "rätt sätt". I det sammanhanget infinner sig frågan, om jag verkligen har fått ta del av rektorers och representanter från elevhälsoteamens konstruktioner av det främjande, förebyggande och åtgärdande arbetet i skolverksamheten eller om informanterna har valt att redovisa i förhållande till vad styrdokumenten kräver. Vid tre av intervjutillfällena gick det att skönja att rektorerna ställde motfrågor och ville att jag skulle tydliggöra och redovisa mina åsikter och definiera begreppet främja, vilket jag också gjorde. Det påverkade rektorernas svar, eftersom de valde att svara på ett liknande sätt.

Att i studien använda och analysera en av kommunernas handlingsplan och skolornas rutiner och blanketter har varit informationsrikt. Dokumenten och de semistrukturerade intervjuerna har kompletterat varandra. I dokumenten återfanns idéer och ståndpunkter som inte självklart var desamma som de skolornas informanter redogjorde för. Dokumenten innehöll vad Lärandeförvaltning och Lärandenämnd, på organisationsnivå, ville förmedla. Dokumenten gav också ett uttryck för det rådande och rätta synsättet, förhållningssättet och perspektivet, därmed var handlingsplan och rutiner inte objektiva. Dokumenten var av olika grad förankrade hos rektorerna och skolornas elevhälsoteam. Bergström och Boréus (2012) och Bryman (2004) påtalar, att det i studier av skriftliga dokument behövs en medvetenhet om att dokument ej är objektiva. De speglar hur samhället ser ut.

I samband med intervjuer, transkribering och läsning av handlingsplan, rutiner och de tre blanketterna har jag skrivit ner tankar och reflektion. Det har genom hela arbetsprocessen handlat om att vara självkritisk och ifrågasätta vad jag väljer att läsa av, tolka, analysera och redovisa. Det handlar om att ha en medvetenhet om hur min förförståelse inom ämnesområdet har påverkat analys och vad jag tror mig veta. Det handlar om att reflektera och gång på gång ställa frågan, om det finns det några andra, mer trovärdiga eller rätta tolkningar?

8. 1. 2 Urval och insamling av empiri

Studien bygger på ett relativt litet urval, vilket är vanligt i kvalitativa studier. Utgångspunkten för urvalsförfarande var, dels internetsökning av skolor med högstadium åk 7 - 9, vilka på sin hemsida redogjorde för sitt arbete med att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro, dels att jag i nyhetsflödet läste ett reportage om en skola som framgångsrikt arbetat med ett projekt för att främja närvaro. En

kontaktlista med tänkbara skolor som svarade mot de uppsatta kriterierna: att skolor, rektorer och elevhälsoteam var från tre till fyra kommuner, att skolor, rektorer och elevhälsoteam var från fem till åtta kommunala grundskolor åk 7 - 9 samt att respektive skola hade dokument och rutiner som beskrev arbetet med att främja närvaro och förebygga och åtgärda frånvaro, upprättades. Kontakt togs med rektorer och representanter från elevhälsoteam, på tolv olika skolor, vilka låg i sex olika kommuner. Tanken var att få olika kommunstorlekar representerade, eftersom det i viss utsträckning påverkar tillgång till elevhälsoteamets olika professioner och hur resurser fördelas och används. Det framkom, under studien, att tillgång till elevhälsoteamets kompetenser i den större kommunen fördelades i förhållande till socioekonomiska kriterier. Det gjorde att det på en av 7 - 9 skolorna, med samma elevantal fanns en 100 - procentstjänst och en 75 - procentstjänst med kuratorer och två 100 - procentstjänster med skolsköterskor, medan det på den andra fanns en kuratorstjänst på 50 procent och en skolskötersketjänst på 50 procent. Tillgång till elevhälsoteamets kompetenser hade också kunnat utgöra ett kriterium för studiens urval. Rektorer och representanter från elevhälsoteam från sju olika skolor i fyra kommuner tackade ja, till att delta. Anledningen till att just rektorer och representanter från skolans elevhälsoteam tackade ja var för att: fyra av skolorna var intresserade av studien eftersom närvaro och frånvaro är ett aktuellt ämne för dem, en av skolorna var vana vid att redogöra för sitt projekt, eftersom de haft flera besök från andra skolor som ville få information om arbetet och två av skolorna såg intervjutillfällena som en möjlighet till reflektion och samtal för att kunna utveckla det egna arbetet med närvaro och frånvaro.

Informanterna var, som tidigare nämnts dels rektorer med, ett övergripande ansvar och en biträdande rektor med ansvar för åk 7 - 9, som vid intervjutillfället tillsammans med rektor frågade om hen fick delta, dels gruppintervjuer tillsammans med representanter från elevhälsoteam. Vid gruppintervjuerna med representanter från elevhälsoteamen, såg deltagandet olika ut. Här hade det varit på sin plats om jag ytterligare hade tydliggjort vilka kompetenser som jag ville skulle delta. I efterhand har det förvånat mig att inga speciallärare eller specialpedagoger deltog. Vidare hade det varit bra om skolsköterska och kurator varit representerade vid alla intervjutillfällena, eftersom de enligt kommunens handlingsplan och skolornas rutiner var särskilt ansvariga för arbetet med att förebygga och åtgärda frånvaro. Samtidigt kom, psykolog, socialpedagoger och närvarocoach, att synliggöra sina kompetenser och perspektiv i förhållande till arbetet med att främja

närvaro och förebygga och åtgärda frånvaro på både individ-, grupp-, skol- och organisationsnivå.

8.1.3 Tillförlitlighet, trovärdighet och etiska överväganden

I studien har det funnits en strävan efter att uppfylla tillförlitlighet, trovärdighet och etiska principer, för att på så sätt kunna ge en så ”rättvis” bild som möjligt. Det har funnits en medvetenhet om att det jag har valt att redovisa som sanningar, endast är en provisorisk sanning. Det som idag tolkas som sant kan imorgon vara falskt, därför kan tillförlitlighet och trovärdighet ifrågasättas.

I kvalitativa studier finns ett dilemma kring validitet och reliabilitet. Bryman (2004) låter förstå att precis som kvantitativa studier behöver kvalitativa studier bedömas och utvärderas. Patel och Davidsson (2011) skriver att god validitet, är vetskapen om att det som ämnas att undersökas verkligen är det som undersöks. Det behöver också finnas en medvetenhet om att det som genomförs, görs på ett tillförlitligt sätt.

De etiska frågeställningarna, enligt Vetenskapsrådet (2008; 2017) har funnits med under hela skrivprocessen. Det har handlat om att ge informanterna tydlig information både muntligt och skriftligt om studien syfte, upplägg och frivillighet. Varje enskild informant har haft valmöjligheter, dels när det gäller medverkan, dels när det handlar om att avstå från att besvara vissa frågor. Att spela in samtal med hjälp av audioinspelningar kan ifrågasättas när det gäller säkerhet och konfidentialitetskravet, men när informanterna tillfrågades så var det inte något problem att spela in samtalen. Det inspelade materialet har efter intervjutillfällena sparats på ett USB - minne och raderats från de ursprungliga audioinspelningarna. I resultatdelen är informanterna avidentifierade, men för att tydliggöra vem som säger vad så relateras uttalanden till respektive yrkesprofession och de fiktiva skolnamnen. Att etiska principer ska följa med och pågå under hela arbetsprocessen kan även sammankopplas med analys och tolkningar. Det gör att jag under hela arbetsprocessen har strävat efter att vara kritisk till mina tolkningar och hur min förförståelse inom ämnesområdet kan ha påverkat vad jag väljer att se och höra och vad jag tror mig veta. Vidare i arbetsprocessen har det också handlat om att ställa frågor om det finns andra och mer trovärdiga tolkningar.

8.1.4 Tankar om bearbetning och analys

I både socialkonstruktionism, diskursteori och diskursanalys behövs en medvetenhet om att världen inte på förhand är given utan att den konstrueras genom kommunikation i en social gemenskap. Det finns således olika verklighetsuppfattningar i förhållande till perspektiv. Samma händelse eller problemområde kan förstås på flera olika sätt. Svensson (2019) betonar att, när diskurser och sociala konstruktioner studeras är det viktigt att reflektera kring vad som händer, vad som sägs, hur det sägs och hur det skulle kunna sägas. Det handlar om hur olika verkligheter och sanningar skapas. Att använda diskursteoretisk ansats och diskursanalys är både fritt och begränsande. De övergripande frågor som ställts i analysprocessen var: Vad konstruerar och gör rektorer och representanterna från elevhälsoteamen i arbetet med att främja skolnärvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro och vad återges för arbetet med att främja närvaro i handlingsplan och skolornas rutiner? I studien har det till viss del varit svårt att förhålla sig till om jag skulle utgå från "färdiga" diskurser eller efter analysprocessen benämna egna diskurser. Winther Jørgensen och Phillips (2000) påtalar att det behövs en medvetenhet om att:

"I den konkreta diskursiva praktiken är man alltid tvungen att bygga på tidigare betydelsebildning för att över huvud taget göra sig förståelig, men det ges också möjlighet för den konkreta diskursiva praktiken att sätta ihop vissa element på ett nytt sätt och därmed stimulera till förändring av de diskursiva strukturerna."
(s. 132).

Att i diskursanalys utgå från tidigare betydelsebildningar av diskurserna främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro gör att det har funnits en frihet i diskurserna kunnat blandas, förstöras och förminska innehållet. Samtidigt är det inom diskursanalys viktigt att följa de ramar för hur diskurserna kan se ut. I analysarbetet har det varit svårt att tydliggöra diskursernas ramar eftersom diskurserna stundtals flyter samman och har ett likande innehåll. Parallellt med analysarbetet har frågor om ansvar och maktförhållanden ställts. Till diskurserna främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro relateras också de tre specialpedagogiska perspektiven kategoriskt perspektiv, dilemmaperspektiv och relationellt perspektiv.

Det finns kritik mot diskursteori och diskursanalys och den kritiken kan även jag rikta mot mitt val av analysmodell. Vad är det som blir till kunskap om arbetet med närvaro och frånvaro hela tiden förändras genom förhandling och omkonstruktion. Winther Jørgensen och Phillips (2000) betonar att det behövs en medvetenhet och förståelse för

att det inte enbart finns ett perspektiv på språk och handling utan att det finns flera olika versioner och perspektiv (Jørgensen och Phillips, 2000).

Det behövs en medvetenhet om att jag, tillsammans med informanterna i studien, är med och skapar diskurser, dess innehåll och dess gränser. Det behövs en medvetenhet om att de metoder och den analysmodell som använts i studien har synliggjort vissa delar av det komplexa arbetet med att främja närvaro och förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro.

Det jag har kunnat bidra med i studien är att diskursanalys ger en förståelse för hur fakta och kunskap konstrueras för att legitimera både egna och andras uppfattningar om något. I den här studien har det handlat om att synliggöra både de sanningar om närvaro och frånvaro som dominerar i dagens skola och den kritik som finns mot de rådande sanningarna.

8.2 Resultatdiskussion

Utgångspunkten i resultatdiskussionen är, dels de förutbestämda diskurserna främja närvaro, förebygga och åtgärda problematisk frånvaro dels underdiskurserna, ansvar och makt samt samtal och möten, ett tillsammansarbete. Även de specialpedagogiska perspektiven, kategoriskt perspektiv, dilemmaperspektiv och relationellt perspektiv är viktiga i sammanhanget, eftersom innehållet där formas och omformas i förhållande till diskurserna.

I Skollagen (2010:800) står det, att skolan har till uppgift att tillförsäkra eleverna en skolmiljö som präglas av trivsel trygghet och studiero. Det är rektor som ska se till att det på skolan bedrivs arbete med att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro. Elevhälsoteamet har till uppgift att vara delaktig i arbetet med att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro. Vidare poängteras att samverkan ska ske mellan elev, vårdnadshavare, skolledning, elevhälsoteam och lärare. I resultatet framkommer att vad rektorer och representanter från elevhälsoteamen konstruerar i de tre förutbestämda diskurserna främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro överensstämmer med vad lagar, förordningar och styrdokument säger. Ett exempel är att informanterna vid intervjutillfällena strävar efter att synliggöra att de och skolan gör rätt genom att prioritera arbetet med att främja närvaro. Det konkreta arbetet syftar till att skapa en god arbetsmiljö, skolmiljö och lärmiljö, där undervisningen utformas och anpassas utifrån vad eleven behöver och där

förtroendefulla relationer mellan elever, mellan elever och lärare och mellan hem och skola, tillvaratas. Den konstruerade diskursen främja närvaro tolkas som något positivt och eftersträvansvärt, något som inkluderar alla elever. Det framkommer att gemensamt för både rektorer och representanter från elevhälsoteamen är att de påtalar, att de i allt arbete strävar efter att utgå från det som är bäst för eleverna, i förhållande till måluppfyllelse, hälsa och välmående. Det är intressant att konstruktionen ”bäst för eleven” poängteras. I det sammanhanget infinner sig tankar om makt och tolkningsföreträde. Vem eller vilka vet vad som är bäst för den enskilda eleven, är det rektor, elevhälsoteamets representanter eller kanske eleven själv och vad finns elevernas rätt till delaktighet och inflytande i det främjande arbetet?

Det finns en diskrepans mellan det som rektorer och representanter från elevhälsoteamet konstruerar och beskriver som rätt och vad som verkligen genomförs i den konkreta skolvardagen. Det synliggörs när frågor som: vad sägs och vad skulle kunna sägas samt hur sägs det och hur skulle det kunna sägas, ställs och försöker besvaras.

Intressant är att arbetet med att främja närvaro konstrueras som diskursen främja närvaro, men genomförs som diskurserna förebygga frånvaro eller åtgärda problematisk frånvaro. Det överensstämmer med vad Gren Landell (2018) och Strand (2013) synliggör. Gren Landell och Strand menar att skolan, som helhet behöver definiera vad begreppen, främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro står för och betyder. Det är viktigt eftersom de begreppen konkret omsätts i skolvardagen. Finns det ingen överensstämmelse mellan vad som sägs, skrivs och genomförs så försvåras det arbetet.

Under analysprocessen har det funnits svårigheter att finna konkreta exempel på vad som görs i arbetet med att främja närvaro. Förvisso ges exempel på att elevhälsoteamet deltar och är med och arbetar vid ”lärakännardagar” och ”kick-off” för årskurs sju, att alla vuxna på skolan ska se alla elever och att alla vuxna ska vara goda förebilder. Dilemmat är att de exemplen som ges är allmänt hållna och de avser inte enbart arbetet att främja närvaro utan syftet med arbetet handlar främst om att skapa relationer och trivsel. Två rektorer (Skola 3, 4) menar att det främjande arbetet handlar om att leda eleverna in i rätt riktning och samtala och diskutera med dem om något är oklart. Även här infinner sig frågor kring vad det är som är ”rätt riktning” och vem eller vilka det är som har makt bestämma det och vem eller vilka som ansvarar för att genomföra det?

Grundskolans tudelade uppdrag kan tolkas som problematiskt och resultatet visar att rektorerna främst betonade vikten av måluppfyllelse i förhållande till kunskapskrav,

vilket är mätbart, medan representanter för elevhälsoteamet poängterade elevernas hälsa och välbefinnande. I läroplanen (Lgr. 11) står det att skolan dels ska ge eleverna kunskap och färdigheter dels att tillsammans med hemmet arbeta med att främja elevernas utveckling till en ansvarsställning i samhällsmedborgare. Även om uppdraget är tudelat, så får det inte pågå någon kamp mellan målpåfyllelse och välbefinnande. Det är förvånande att rektorerna främst sammankopplar diskursen främja närvaro med skolans "Förväntansdokument", inte med handlingsplan eller rutiner för arbetet med närvaro och frånvaro. Förväntansdokumentet, (Skola 1, 2, 3, 4 & 5), handlar om vad elever och vårdnadshavare kan förvänta sig av skolan och vad skolan förväntar sig av elever och vårdnadshavare, underförstått är det ett klargörande om vem som ansvarar för vad. Skolorna arbetar kontinuerligt med dokumentet, men det behövs en medvetenhet om att det är visioner som ej är förankrade i lagstiftningen.

Diskursernas, främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro, ramar och innehåll kan ses som självklara, där det främjande arbetet relateras till alla elever, det förebyggande arbetet till en grupp av elever och det åtgärdande arbetet till den enskilde individen. Det finns dock olika tolkningsmöjligheter, vilket gör att avgränsning och slutning av diskurserna har varit svårt. Det visar sig främst i att konstruktion och innehåll i diskurserna främja närvaro och förebygga frånvaro konkret handlar om det samma, nämligen att sätta in anpassningar och stöd tidigt för att eleverna ska nå mål och kunskapskrav. Tidigare forskning visar att innehållet i diskurserna förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro handlar om att på individnivå i det konkreta arbetet erbjuda anpassad studiegång eller särskilt stöd i särskild undervisningsgrupp. Gren Landell (2018) Strand (2013) och Stigsdotter Ekberg (2010) påtalar att skolan behöver utveckla arbetet och inte enbart sätta in allmänna åtgärder utan istället ge eleverna frånvaroförebyggande stöd. Det behövs en medvetenhet hos alla inom skolan att eleven inte är ensam problembärare, utan att frånvaro är ett problem för både skolan och samhället i stort.

Resultatet synliggör att arbetet med att förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro också relateras till att skyndsamt utreda orsaker till en elevs frånvaro så att skolan i ett tidigt skede kan sätta in konkreta åtgärder. Arbetet med att skyndsamt utreda orsaker till, beskrivs som ett arbete som kräver både systematik och flexibilitet. Förvånande är att arbetet med att skyndsamt utreda och sätta in åtgärder försvåras av att det ibland tolkas bokstavligt eller att de uteblir på grund av ett alltför stort tolkningsutrymme. Diskurserna lever således sida vid sida, med till viss del gemensamt

konstruerat innehåll, men med olika ramar. Det är främst eleven som ska förändra sina skolresultat, sitt beteende och sin vilja att ta emot det stöd som erbjuds. Det är således eleven som ska återanpassas till det normala. Det överensstämmer med vad dels Friberg, Karlberg, Sundberg Lax och Palmér (2015) dels Strand (2013) synliggör i sin forskning. Inom skolan finns fortfarande en kamp mellan positiva och negativa attribut och det är de negativa attributen som får störst utrymme. Skolan och skolpersonalen ger uttryck för elevens negativa egenskaper och det är de som ska åtgärdas. Foucault (1986;1987) sammankopplar det med makt och styrning, där syftet är att få individerna att likna varandra. Det är således grad av likhet som bestämmer om individerna får delta och kan kommunicera med varandra i det sociala samspelet.

I studien synliggörs att de tre övergripande diskurserna har olika grad av positivt respektive negativt värde. Diskursen främja närvaro konstrueras som positiv och önskvärd, eftersom rektorer och elevhälsoteam arbetar för att möta alla elever och ge dem trygghet, trivsel och studiero. Diskursen förebygga frånvaro konstrueras som såväl positiv som negativ, eftersom skolan här har uppmärksammat och synliggjort riskfaktorer och problemområden och därför skyndsamt behöver sätta in stöd och resurser för att komma tillrätta med dem. Diskursen åtgärda problematisk frånvaro konstrueras som negativ eftersom den sätts in när arbetet med att främja närvaro och förebygga frånvaro ej har lyckats. Diskursen är kostsam eftersom mer komplexa problem och svårigheter kräver att mer resurser, stöd och åtgärder sätts in.

Foucault (1986;1987) menar att makt omsluter och finns i förhållande till alla formade diskurser. Resultatet visar att det också finns ett spänningsfält mellan diskurserna främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro men också mellan underdiskurserna ansvar och makt samt samtal och möten, ett tillsammansarbete. Både rektorer och elevhälsoteamets representanter har en maktposition i skolan, där uppdraget är att verkställa de nationella målen och möjliggöra måluppfyllelse för alla elever. De är rektor som har makt och fattar de formella besluten i arbetet med närvaro och frånvaro. Det är därför förvånande att informanterna kringgår att redogöra för makt och ansvar. Det existerar en förskjutning av ansvar mellan rektor och elevhälsoteam, mellan rektor och klassföreståndare samt mellan elevhälsoteamet och klassföreståndare. Det kan tolkas som att rektor frånsäger sig sitt ansvar och väljer att delegera det till elevhälsoteamet eller klassföreståndare. Samtidigt kan det delegerade arbetet möjliggöra att elevhälsoteam eller klassföreståndare känner sig mer betydelsefull i och med ett ökat ansvar. Att delegera ansvaret kan också betyda att rektor kan utöva mer kontrollerad makt, eftersom det blir

elevhälsoteamet och klassföreståndare som gör det konkreta arbetet i form av kartläggningar, protokollokumentation, insatser eller åtgärdsprogram, vilka rektor sedan enbart bedömer och skriver under. Det framkommer också att rektor och elevhälsoteamets representanter upplever en balansgång mellan den egna makten och ansvaret och den makt som de högre instanserna, såsom Lärandenämnd och Lärandeförvaltningar har. Det finns en differens mellan formulerade visioner, mål och krav och de krav som ställs i den vardagliga skolverksamheten, vilket Ek (2018) påvisar i sin forskning. Krav på ansvar och vad skolan ska göra och genomföra kommer också från elever och vårdnadshavare och i det sammanhanget poängterar informanter hur viktigt det är att förhålla sig till ansvar, rättigheter och skyldigheter.

Underdiskursen samtal och möten, ett tillsammansarbete står i relation till underdiskursen ansvar och makt. Samtal, samarbete och samverkan är viktigt i såväl det främjande arbetet som i det förebyggande och åtgärdande arbetet. Det handlar om samtal och samarbete, mellan elever, mellan elev, lärare och elevhälsoteam, mellan elev och grupp, mellan skola och vårdnadshavare, mellan lärare, elevhälsoteam och rektor samt mellan skola och externa aktörer eller myndigheter. Det är goda samtal, bra samarbete och samverkan som möjliggör att tidigt sätta in stöd för att komma till rätta med frånvaron. Såväl Socialstyrelsen och Skolverket, (2016) som Kearney (2001) poängterar betydelsen av samtal, samarbetet och samverkan. Samtal, samarbete och samverkan ställer krav på att det finns en tydlighet i vem som gör och ansvarar för vad i arbetet med att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro.

Resultaten visar att samtal, samarbete och samverkan fungerar inom respektive skola, men att samarbete och samverkan med externa verksamheter fungerar mindre bra. Både rektorer och representanter för elevhälsoteamen beskriver och önskar att det vid problematisk frånvaro borde finnas fungerande strategier för att samverka mellan skola, hem och andra instanser såsom BUP (Barn och ungdomspsykiatri), socialtjänst eller habilitering. Det finns en frustration hos rektorer och elevhälsoteam. När skolan inte längre har befogenheter att vidta åtgärder, behöver det finnas en fungerande samverkan med andra instanser, vilket det inte gör fullt ut i nuläget. Det resulterar i att elev och vårdnadshavare får vänta på stöd och insatser. Det kan konstateras att samverkan och samarbete finns formulerat, däremot skiljer det sig från hur arbetet tolkas och genomförs.

Alla deltagande skolor har dokument kring arbetet med att främja närvaro, förbygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro. Vad dokumenten ska eller kan innehålla har dock tolkats på olika sätt. Intressant är att informanterna i så liten utsträckning hänvisar

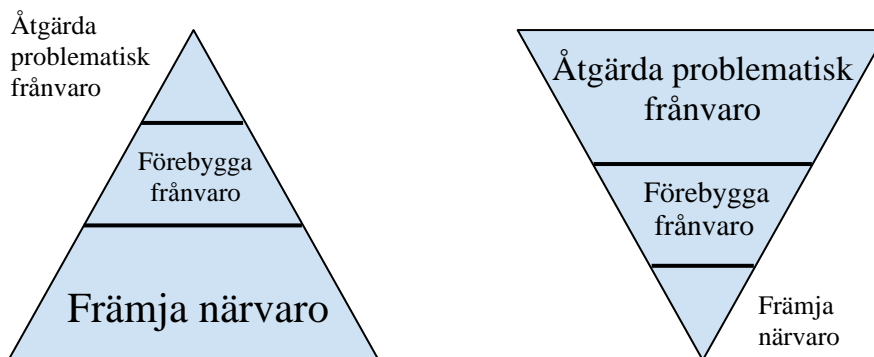
till handlingsplan eller rutiner när de beskriver arbetet. Således finns en tydlig differens mellan det formulerade och vad som faktiskt görs. Ett exempel är att trots att det i rutinerna (Skola, 1, 2, 3, 6 & 7) står att kartläggning och analys av elevens frånvaro skyndsamt ska genomföras för att på ett tidigt stadium kunna komma till rätta med frånvaron, så hävdar både rektorer och representanterna från elevhälsoteamen att en skyndsamt arbetsprocess enligt rutinerna pågår under minst två månader av läsåret. Det tolkas som en alltför lång arbetsprocess. Det finns en otydlighet kring, vad att skyndsamt kartlägga innebär. Ett exempel på att det finns en skillnad mellan vad skolan konkret gör för arbetet och vad dokumenten säger är att endast en av skolorna i den större kommunen använder blanketterna som både elev, vårdnadshavare och skola ska fylla i och sända in till förvaltning och nämnd. Förvisso är blanketterna nya, från februari 2019 och alla rektorer och skolor har kanske inte fått kännedom om dem, men elevhälsoteamets representanter (Skola 1) som använde blanketterna, menar att de är användbara även i arbetet med att kartlägga och analysera orsaker till frånvaro. Samtidigt resonerade rektor (Skola 1) och menade att det också är ett dokument för kommunen, som gör att de har större möjligheter att ha ryggen fri, om elev och vårdnadshavare väljer att anmäla till Skolinspektionen. I det sammanhanget infinner sig frågan om vilket det verkliga syftet med att fylla i blanketter är och hur ett ”ryggenfriförhållningssätt” påverkar det konkreta arbetet tillsammans med elev och vårdnadshavare. Det handlar om mellanmänniska möten och kommunikation. Dewey (1916; 1999) menar att det behövs en medvetenhet om att vi människor påverkar och påverkas av varandra. Saknas en vilja att förstå medmänniskor och verka för varandras bästa så försvåras vad som genomförs i det konkreta arbetet.

De specialpedagogiska perspektiven har i studien använts som teoretisk ansats, samtidigt visar resultatet att de också skulle kunna utgöra egna förutbestämda diskurser. I resultatet framkommer att ett relationellt perspektiv definieras och sammankopplas med grundbegrepp såsom mellanmänniska möten, kommunikation och dialog samt relationer och förhållningssätt. Det är det främjande arbetet, i förhållande till relationellt perspektiv som ses som utvecklande och betydelsefullt. Samtidigt framkommer i resultatet att det är arbetet med att åtgärda som får störst utrymme. Skolan erbjuder förvisso stöd i att anpassa undervisningen, men det räcker inte för att överbrygga frånvaron och svårigheter. Orsaken till frånvaro är individrelaterad och det gör att stöd sätts in på individnivå så att eleven kan nå mål och kunskapskrav och återkomma till skolan och den ordinarie undervisningen. Det åtgärdande arbetet kan därmed sammankopplas med kategoriska

perspektiv. Resultatet visar också ett förhållande mellan de specialpedagogiska perspektiven och underdiskursen makt och ansvar. I ett relationellt perspektiv är det skolan tillsammans med elev och vårdnadshavare som har ansvaret för att främja närvaro och komma till rätta med frånvaro. I det kategoriska perspektivet tillskrivs ansvaret främst elev och vårdnadshavare. Skolan menar att de har svårigheter att göra sitt arbete när eleven inte är på plats.

Sammanfattningsvis framkommer att meningsskapande i förhållande till diskurserna främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro har en differens mellan vad som konstrueras och formuleras i arbetet och vad som genomförs i den vardagliga skolverksamheten.

Diskurserna formuleras	Diskurserna realiseras
Vad som prioriteras enligt rektorer och elevhälsoteamets representanter. Vad som ska prioriteras enligt dokument i form av handlingsplan och rutiner.	Enligt analysprocessen framkommer att det är diskursen åtgärda problematisk frånvaro som prioriteras av såväl rektorer och elevhälsoteamets representanter som dokument i form av handlingsplan och rutiner.

Figur 1. Beskrivning av makt och vilken diskurs som styr arbetet och den konstruerade verkligheten i grundskolan årskurs 7 - 9.

8.3 Slutsats

I studien har det framkommit att det finns en differens mellan vad rektorerna och elevhälsoteamets representanter strävar efter att göra, vad de säger att de gör och vad de verkligen genomför i det konkreta skolarbetet. En slutsats är att det som konstrueras i förhållande till tankar, ord och gärningar ej överensstämmer med varandra. Resultatet visar att det är arbetet med att främja närvaro som är eftersträvansvärt och i samband med det synliggörs en önskvärd verklighet. Samtidigt är det, det konkreta arbetet med att förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro som får störst utrymme. Ansvar och makt återfinns i förhållande till vad som konstrueras i diskurserna. Intressant är att det framkommer att ansvar och makt delegeras och parallellt finns såväl synlig som dold. Resultatet visar att det finns en strävan efter att synliggöra en annan och mer rätt sanning, än den som existerar. Förvånande i studien är, att det rektorerna och representanter från elevhälsoteamet konstruerar, i stor utsträckning överensstämmer med varandra. Diskrepansen finns istället mellan vad rektor och elevhälsoteam konstruerar som verklighet och den verklighet som konstrueras i dokumenten. De förutbestämda diskurserna främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro har varit svåra att definiera eftersom arbetet med dessa pågår samtidigt. Ytterligare en fråga som infinner är om det egentligen finns en diskrepans mellan främja närvaro och förebygga frånvaro? En slutsats är att det kan finnas ett samband mellan diskurserna och de tre specialpedagogiska perspektiven.

- I ett **relationellt perspektiv** konstrueras diskursen främja närvaro. Arbetet med att främja närvaro sker på skolnivå, där alla har ett gemensamt ansvar. Det finns visioner om att skapa den perfekta skolan där elever är studiemotiverade, kommunicerar och finns i ett socialt sammanhang tillsammans med medmänniskorna i omgivningen.
- I ett **dilemmaperspektiv** konstrueras diskursen förebygga frånvaro. Arbetet med att förebygga frånvaro genomförs på gruppnivå eftersom riskfaktorer har synliggjorts och det är gruppen som behöver stöd. Ansvaret är fördelat mellan elev, vårdnadshavare och skola.
- I ett **kategoriskt perspektiv** konstrueras diskursen åtgärda problematisk frånvaro. Arbetet med att åtgärda frånvaro genomförs på individnivå. Det är individen som ska åtgärdas och därmed normaliseras för att på så sätt vara i skolan och fullgöra sin närvaroplikt.

8.4 Framtida forskning

Ämnesområdet främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro är stort och kan studeras utifrån flera olika teorier och perspektiv. Det finns en medvetenhet om att det som framkommit och redovisas här i studien är en liten del av vår gemensamma verklighet. Det gör att andra infallsvinklar och perspektiv hade givit andra resultat. Vid fortsatta studier skulle det vara intressant att analysera och jämföra hur elever, vårdnadshavare och lärare konstruerar arbetet med att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro. Ett annat intressant område skulle vara att studera, hur samverkan mellan skola och externa aktörer ser ut och gemensamt arbetar för att främja hälsa, lärande och välmående för barn och ungdomar i vårt samhälle. Vad är det som händer och sker när olika myndigheter såsom förskola, BVC, skola, socialtjänst, habilitering, barn- och ungdomsmottagning, BUP och polis möts för att tillsammans verka för barnets bästa?

REFERENSER

Backlund, Å. (2007). *Elevvård i grundskolan – resurser, organisering och praktik*.

Sthlm: Stockholms universitet. Institutionen för socialt lärande.

Hämtad från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:196991/FULLTEXT01.pdf>

Bergström, G. & Boréus, K. (2012). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text och diskurs*. Lund: Studentlitteratur.

Bernstein, B. (1996). Pedagogy, symbolic, control and identity. *British Journal of Sociology of Education*, 18(1), 119 – 124. Hämtad 2019 - 03 - 27 från

<https://eprints.qut.edu.au/2864/>

Bodén, L. (2016). *Present absences Exploring the posthumanist entanglements of school absenteeism*. Faculty of Educational Sciences Linköping University. Hämtad från <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:951239/FULLTEXT01.pdf>

Bruner, J. (2004). *Kulturens väv utbildning i kulturpsykologisk belysning*. Uddevalla: Bokförlaget Daidalos AB.

Bryman, A. (2004). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Slovenien: Korotan Ljubljana; Malmö: InterGraf AB.

Croona, G. (2008). Om lärande av etik i professionsutbildning. Fritzell, C. (Red.) *Att tolka pedagogikens språk - perspektiv och diskurser*. Växjö Universitet. Göteborg: Press. Tryck. Intellecta Docusys.

Dewey, J. (1999/1916). *Demokrati och utbildning*. Göteborg: Bokförlaget Diadalos AB.

Ek, H. (2018). *Psykiatriseringen av skolkaren BUP och det institutionella omhändertagandet av ungdomar som inte går i skolan*. Institutionen för socialt arbete. Umeå universitet.

Hämtad från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1244912/FULLTEXT01.pdf>

Ekberg Stigsdotter, M. (2010). *Dom kallar oss värstingar. Om ungas lärande i mötet med skola, socialtjänst och polis*. Växjö: Linnéuniversitet. Institutionen för pedagogik, psykologi och idrottsvetenskap.

Hämtad från <http://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:353172/FULLTEXT01>

Eliasson, R. (2008). *Forskningsetik och perspektivval*. Lund: Studentlitteratur.

Emanuelsson, I., Persson, B. & Rosenqvist, J. (2001). *Forskning inom det specialpedagogiska området - en kunskapsöversikt*. Kalmar: Leanders tryckeri AB.

Folkhälsomyndigheten, (2018). *Varför har den psykiska ohälsan ökat bland barn och unga i Sverige? Utveckling under perioden 1985 - 2014*. Hämtat 2019 - 02 - 15 från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/628f1bfc932b474f9503cc6f8e29fd45/varfor-psykiska-ohalsan-okat-barn-unga-18023-2-webb-rapport.pdf>

Foucault, M. (1986). *Vansinnets historia under den klassiska epoken*. Lund: Arkiv Förlag.

Foucault, M. (1987). *Övervakning och straff: Fängelsets födelse*. Lund: Arkiv Förlag.

Friberg, P., Karlberg, M., Sundberg Lax, I. & Palmér, R. (2015). *Hemmasittare och vägen tillbaka Insatser vid långvarig skolfrånvaro*. Riga: Livonia Print.

Gren Landell, M. (2018). *Främja närvaro: att förebygga frånvaro i skolan*. Sthlm: Natur & Kultur.

Gren Landell, M., Aho, N., Carlsson, E., Jones A. & Svedin, C - G. (2013). Posttraumatic stress symptoms and mental health services utilization in adolescents with social anxiety disorder and experiences of victimization. *Eur Child Adolesc Psychiatry*. 22: 177 - 184.
Hämtad 2019 - 05 -06 från <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs00787-012-0336-z>

Imsen, G. (2006). *Elevens värld Introduktion till pedagogisk psykologi*. Lund: Studentlitteratur.

Kearney, C.A. (2001). *School refusal behavior in youth: a fundamental approach to assessment and treatment*. Washington, D C.: American Psychological Association.

Kearney, C.A., & Graczyk, P. (2014). A Response to Invention model to promote school attendance and decrease school absenteeism. *Child and Youth Care Forum*, 43, 1 - 25. Hämtad 2019 - 06 -19 från https://digitalscholarship.unlv.edu/psychology_fac_articles/101/

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lindell, P. (2006). Bara prat? Om socialkonstruktivismen som vanställda och vanställd.

Kylhammar, M. & Battail, J - F. (Red.) *Det vanställda ordet*. Sthlm: Carlssons Bokförlag.

Nilholm, C. (2007). *Perspektiv på specialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur.

Patel, R. & Davidsson, B. (2011). *Forskningsmetodiska grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Skollagen SFS (2010:800; 2018:608). Sthlm: Utbildningsdepartementet. Hämtad 2019 - 01 - 25 från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

- Skaare Aasebø, T. & Melhuus, E.C. (2007). *Rum för barn - rum för kunskap Kropp, kön, vänskap och medier som pedagogiska utmaningar*. Sthlm: Liber.
- Simovska, V. Lindegaard Nordin, L.& Dahl Madsen, K. (2015). *Health promotion in Danish schools: lokal priorities, policies and practices*. Health Promotion Internationa. Hämtad 2019 - 02 - 09 från https://www.researchgate.net/publication/273299846_Health_promotion_in_Danish_schools_local_priorities_policies_and_practices
- Skolinspektionen, (2015). *Elevhälsa Elevers behov och skolans insatser*. Kvalitetsgranskning Rapport 2015:05. Hämtad 2019 - 02 - 02 från <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2015/elevhalsa/elevhalsa-slutrapport>
- Skolinspektionen. (2016 a). *Omfattande frånvaro. En granskning av skolors arbete med omfattande frånvaro*. Hämtad 2019 - 01 - 25 från https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2016/omfattande-franvaro/omfattande_franvaro_kvalitativ_rapport.pdf
- Skolinspektionen. (2016 b). *Omfattande ogiltig frånvaro i Sveriges grundskolor*. Hämtad 2019 - 01 - 25 från <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2016/langvarig-franvaro/kvantitativ-rapport-omfattande-ogiltigfranvaro.pdf>
- Skolverket, (2012). *Allmänna råd. Arbetet med att främja närvaro och att uppmärksamma, utreda och åtgärda frånvaro i skolan*. Sthlm: Edita Västra Aros.
- Skolverket, (2019). *Behörighet till gymnasiet nästan oförändrad*. Hämtad 2019 - 09 - 26 från: <https://www.skolverket.se/omoss/press/pressmeddelanden/pressmeddelanden/2019-09-26-behorighet-till-gymnasiet-nastan-oforandrad>
- Skolverket, (2010). *Skolfrånvaro och vägen tillbaka. Långvarig ogiltig frånvaro i grundskolan ur elevens, skolans och förvaltningens perspektiv*. Rapport 2010:341.
- Skolverket, (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Västerås: Edita.
- Socialstyrelsen & Skolverket, (2016). *Vägledning för elevhälsan*. Hämtad 2019 - 09 - 22 från <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/vagledning/2016-11-4.pdf>
- SOU 2016:94. *Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera*. Hämtad 2019 - 02 - 05 från <https://www.regeringen.se/contentassets/77af60bb1e264076b19e879d53d5b58a/saknad-uppmarksamma-elevers-franvaro-och-agera-sou-201694.pdf>

- Strand, A-S. (2013). *Skolk ur elevernas och skolans perspektiv En intervju och dokumentstudie*. Hälsohögskolan Jönköping. Dissertation series NO 43. 2013. Hämtad från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:616946/FULLTEXT01>
- Sveriges Kommuner och Landsting, (2013). *Vänd frånvaro till närvaro. Guide för systematiskt skolnärvaroarbete i kommuner*. Hämtad 2019 - 02 - 05 från <https://webbutik.skl.se/bilder/artiklar/pdf/7164-947-8.pdf?issuusl=ignore>
- Svensson, P. (2019). *Diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Svensson, L. & Dumas, K. (2013). *Contextual and Analytic Qualities of Methods Exemplified in Research on Teaching*. Hämtad 2016 – 05 – 05 från <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.989.2751&rep=rep1&type=pdf>
- Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Uljens, M. (2001). *On General Education as a Discipline*. Netherlands: Kluwer Academic Publisher.
- Vaage, S. (2003). Perspektivtagande, rekonstruktion av erfarenheter och kreativa läroprocesser. Dysthe, O. (Red.) *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Vetenskapsrådet (2008). *Forskningsetiska principer inom humanistisk – samhällsvetenskaplig forskning*. Sthlm: Vetenskapsrådet.
- Vetenskapsrådet. (2017). *God Forskningssed*. Vetenskapsrådet. Hämtad 2019 - 03 - 27 från https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forsknings-sed_VR_2017.pdf
- Wegner, E. (2008). *Communities of Practice. Learning, meaning and identity*. Cambridge: Cambridge University.
- Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Åsberg, R (2001). *Ontologi, epistemologi och metodologi En kritisk genomgång av vissa grundläggande vetenskapsteoretiska begrepp och ansatser*. Nr 2000:13 Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik och didaktik.

BILAGA 1

Bästa rektor och personal inom elevhälsoteamet!

Mitt namn är Åsa Schmähl Bolmvall. I nuläget studerar jag på Masterprogrammet inom pedagogik, vid Malmö Universitet, där den avslutande kursen handlar om att skriva en masteruppsats.

Studiens fokus är att analysera hur rektorer och elevhälsoteam i grundskolan, årskurs 7 - 9 arbetar med att främja alla elevers närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro. Det finns ett förhållande mellan hur skolors formulerade och dokumenterade mål, handlingsplaner och rutiner kring att främja närvaro och förebygga och åtgärda problematisk frånvaro realiserar av rektor och elevhälsoteam i den praktiska skolvardagen. Jag önskar därmed att få kontakt med rektorer och elevhälsoteam, som har möjlighet att delta i min studie. Tanken är att genomföra kvalitativa intervjuer under juni och september månad, 2019 och parallellt läsa och analysera skolans dokument och rutiner.

Datainsamlingen kommer ske vid fem till åtta grundskolor, årskurs 7 - 9. De kvalitativa intervjuerna kommer ske enskilt tillsammans med rektor och i grupp tillsammans med elevhälsoteamet. Intervjuerna kommer ta cirka 45 minuter och de spelas in. Allt insamlat material kommer behandlas konfidentiellt och Vetenskapsrådets forskningsetiska principer följs i studien. Det betyder att deltagare får information om studien, enligt informationskraven samt att deltagandet är frivilligt och kan avslutas när informanten vill, enligt samtyckeskravet.

Telefonkontakt kommer att tas under vecka 23 och 24 samt vecka 36 och 37. Förhoppningsvis är ni intresserade av att dela med er av era erfarenheter och ert arbete. Har ni några frågor kring studien går det bra att ringa eller mejla mig.

Vänliga hälsningar

Åsa Schmähl Bolmvall

asa.bolmvall@telia.com

Mobil: 070 - 873 21 98

Handledare

Mats Lundström

mats.lundstrom@mau.se

Tel.nr: 040 - 665 82 98

INTERVJUGUIDE

Inledande frågor

- Kort beskrivning av skolans organisation samt av elevhälsoteamet organisation.
- Definition av begreppen främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro.
- Dokumentation och rutiner ut vid registrering av närvaro och frånvaro.
- Skolans systematiska arbete med att främja närvaro, förebygga frånvaro och åtgärda problematisk frånvaro, organiserat på skol, grupp och individnivå.

Främja närvaro - det konkreta arbetet i skolvardagen

- Vad gör och arbetar ni med på skolan för att främja närvaro?
- Vad är det som gör att ni lyckas med det främjande arbetet?
- Vad finns det för svårigheter i arbetet?

Förebygga frånvaro - det konkreta arbetet i skolvardagen

- Vad gör och arbetar ni med på skolan för att förebygga frånvaro?
- Vad är det som gör att ni lyckas med det förebyggande arbetet?
- Vad finns det för svårigheter i arbetet?
- Vilka är de "bästa" sätten att förebygga frånvaro på, enligt er?

Åtgärda problematisk frånvaro - det konkreta arbetet i skolvardagen

- Vad gör och arbetar ni med på skolan för att utreda frånvaro?
- Vem eller vilka utreder orsaker till frånvaro?
- Vad gör och arbetar ni på skolan med för att åtgärda frånvaro?
- Vilka är de "bästa" sätten att åtgärda frånvaro på, enligt er?

Avslutande frågor

- Vad vill och anser ni, och elevhälsoteam, är viktigt att utveckla i ert fortsatta arbete?
- Vad kan det behövas för stöd för att lyckas med det?

Åsa Schmähl Bolmvall

